

**Եվրոպայի խորհրդի երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացվող
«Հայաստանում ժողովրդավարական զարգացում, ապակենտրոնացում և լավ
կառավարում» Ծրագիր**

ՓՈՐՁԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ N8

**Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա
արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման
համապարփակ ռազմավարությունը**

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

1. Ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման Եվրոպական գործելաոճը..... 4

1. 1 Ենթաազգային մակարդակում օրենսդիր իրավասություններ ունեցող Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրներ (Ավստրիա, Բելգիա, Ֆինլանդիա, Գերմանիա, Իտալիա, Պորտուգալիա, Իսպանիա). 9

1. 2 Ենթաազգային մակարդակում օրենսդիր իրավասություններ չունեցող Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրներ (Բուլղարիա, Խորվաթիա, Կիպրոս, Չեխիա, Դանիա, Էստոնիա, Ֆրանսիա, Հունաստան, Հունգարիա, Իռլանդիա, Լատվիա, Լիտվա, Լյուքսեմբուրգ, Մալթա, Լեհաստան, Ռումինիա, Սլովակիա, Սլովենիա, Շվեդիա, Նիդեռլանդներ). 17

1. 3 ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ..... 31

2. Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման համապարփակ ռազմավարության հիմնադրույթները..... 34

2. 1 Ֆինանսական ապակենտրոնացման վերաբերյալ Հայաստանի օրենսդրությունը և “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” հիմնական իրավակարգավորումները. 34

2. 2 Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման ներկա վիճակը և ցուցանիշները.42

2. 3 Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիմնադրույթները..... 49

3. Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման առաջարկվող համապարփակ ռազմավարության գործողությունների ծրագիրը. 64

4. ՀԱՎԵԼՎԱԾ ՈՒ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ 70

Սույն զեկույցում ներկայացվում է Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման համապարփակ ռազմավարությունը, այդ թվում՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման Եվրոպական գործելաոճը, Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման համապարփակ ռազմավարության հիմնադրույթները և Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման առաջարկվող համապարփակ ռազմավարության գործողությունների ծրագիրը:

Սույն զեկույցը կազմվել է նաև ԵԽ Նախարարների կոմիտեի հետևյալ առաջարկությունների հիման վրա,

- 1) CM/Rec(2011)11E - [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the funding by higher-level authorities of new competences for local authorities](#) (12 October 2011);
- 2) CM/Rec(2005)1E - [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the financial resources of local and regional authorities](#) (19 January 2005);
- 3) CM/Rec(2004)1E - [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on financial and budgetary management at local and regional levels](#) (08 January 2004);
- 4) CM/Rec(2000)14E - [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on local taxation, financial equalisation and grants to local authorities](#) (06 September 2000).

Սույն զեկույցը կազմվել է նաև հիմք ընդունելով՝ CEGG/PAD(2020)3 - «POLICY ADVICE TO SUPPORT THE DEVELOPMENT OF A COMPREHENSIVE FISCAL DECENTRALISATION STRATEGY IN ARMENIA» (CENTRE OF EXPERTISE FOR GOOD GOVERNANCE, Strasbourg, 5 June 2020) փաստաթուղթը:

1. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊԱԿԵՆՏՐՈՆԱՑՄԱՆ և ԴՐԱ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՀԱՐԹԵՑՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵԼԱՈՃԸ

Հաշվի առնելով, որ «Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիան» (ETS No. 122) 9-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսում է¹, որ. «տեղական իշխանությունների ֆինանսական ռեսուրսները պետք է համահունչ լինեն Սահմանադրությամբ և օրենքով նախատեսված լիազորություններին»՝ Եվրոպական Միության երկրների փորձը ցույց է տվել, որ ֆինանսական ապակենտրոնացում իրականացնելու նպատակով առնվազն անհրաժեշտ է՝

- 1) դրսևորել քաղաքական կամք.
- 2) երկրի գլխավոր օրենքում ունենալ համապատասխան կարգորոշումներ և օրենքներում անհրաժեշտ օրենսդրական փոփոխությունների ճկունություն.
- 3) ՏԻՄ-երում ունենալ անձնակազմի մասնագիտական համապատասխան կարողություններ և ՏԻՄ-րի տեխնիկական հագեցվածության անհրաժեշտ մակարդակ.
- 4) հանրության աջակցությունն՝ իրագործելու ֆինանսական ապակենտրոնացում:

¹ CM/Rec(2011)11E - [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the funding by higher-level authorities of new competences for local authorities](#) (12 October 2011).

ԵՄ Նախարարների կոմիտեի թիվ CM/Rec (2005) 1E – առաջարկությամբ² անդամ պետություններին՝ տեղական և տարածքային իշխանությունների ֆինանսական ռեսուրսների վերաբերյալ (2005թ. հունվարի 19), երկրում ֆինանսական ապակենտրոնացում իրականացնելու համար անհրաժեշտ է՝

1) հաշվի առնելով ԵՄ տեղական և տարածքային իշխանությունների կոնգրեսի թիվ 79 (2000) հանձնարարականը, որն ընդունվել է “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” կատարման մոնիտորինգի և տեղական իշխանությունների լիազորություններին առնչվող ֆինանսական ռեսուրսների կապակցությամբ.

2) հաշվի առնելով, որ տեղական հարկումը, պետական դրամաշնորհները և ֆինանսական համահարթեցման մեխանիզմները պետք է հարմարեցվեն համայնքների տեղական կարիքներին, որպեսզի տեղական իշխանությունները կարողանան որքան հնարավոր է արդյունավետ գործել՝ հաշվի առնելով ազգային մակարդակում կիրառվող կանոնների և վարքագծի կանոնները.

3) հաշվի առնելով, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսական խնդիրների լուծումները պետք է հարմարեցվեն յուրաքանչյուր պետության հատուկ առանձնահատկություններին, մասնավորապես՝ նրա կառուցվածքին, տարածքային կազմակերպմանը, իշխանությունների բաշխումից տարբեր մակարդակների և ավանդույթների միջև.

4) հաշվի առնելով, որ առաջարկությունները, որոնք հատուկ մշակվել են տեղական իշխանությունների համար՝ կարող են կիրառվել տեղական ինքնակառավարման տարածքային իշխանությունների նկատմամբ և այդ կապակցությամբ հիշեցնելով տարածաշրջանային ինքնակառավարման վերաբերյալ Հելսինկիի ամփոփիչ հռչակագիրը, որը 2002 թվականին ընդունվել է Եվրոպական

² CM/Rec(2005)1E - [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the financial resources of local and regional authorities](#) (19 January 2005).

Նախարարների խորհրդակցության կողմից, որը պատասխանատու է տեղական և տարածաշրջանային կառավարությունների համար.

5) հաշվի առնելով, որ դրա ընդունումից ի վեր կատարված փոփոխությունները հիմնավորում են ԵԽ Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec (2000) 14 առաջարկությունը փոխարինող՝ տեղական մակարդակում հարկման, ֆինանսական հավասարեցման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին տրվող դրամաշնորհների առաջարկությամբ, ապա սույն առաջարկով, հաշվի առնելով, որ դրա ընդունումից ի վեր կատարված փոփոխությունները հիմնավորում են Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec (2000) 14 առաջարկությունը փոխարինող տեղական պետությունների հարկման, ֆինանսական համահարթեցման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին տրվող դրամաշնորհների առաջարկությամբ՝ ԵԽ Նախարարների կոմիտեն առաջարկել է՝

1. ապահովել պետական ֆինանսական ռեսուրսների արդար բաշխումը կառավարության տարբեր օղակների միջև՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր մակարդակ, յուրաքանչյուրին վերապահված լիազորությունների և այդ լիազորությունների փոփոխությունները, ինչպես նաև տնտեսական հանգամանքները.

2. տեղական իշխանություններին երաշխավորել իրենց ծախսերը ֆինանսավորելու համակարգ, որը հիմնված է հետևյալ սկզբունքների վրա.

- ⇒ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ռեսուրսները և դրանց տեղաբաշխումը պետք է համապատասխանի այն պահանջին, որի դեպքում նրանք արդյունավետորեն կատարում են իրենց լիազորությունները.
- ⇒ տեղական ինքնակառավարման մարմինները իրավունք ունեն՝ ազգային տնտեսական քաղաքականության շրջանակներում, բարելավել իրենց սեփական համապատասխան ռեսուրսները.
- ⇒ փոխանցումների զգալի մասն ու, հիմնականում, սեփական ռեսուրսները, չպետք է հատկացվեն հատուկ նպատակների համար.

⇒ պետական դրամաշնորհների քանակը պետք է լինի արդար, թափանցիկ և կանխատեսելի; արդարությունը պահանջում է, որ բաշխման կանոնները լինեն համընդհանուր, ոչ խտրական, կայուն, և ոչ կամայական, կամ բանակցելի չեն ժամանակավոր հիմունքներով.

⇒ Ֆինանսական համահարթեցման համակարգը պետք է տեղական իշխանություններին հնարավորություն տա իրենց քաղաքացիներին մատուցել ծառայությունների լայն համեմատելի մակարդակ՝ ի տարբերություն հարկման և վճարների համադրելի մակարդակների.

⇒ այս համակարգը պետք է հաշվի առնի ինչպես տեղական իշխանությունների ֆինանսական կարողությունների անհամամասնությունները, այնպես էլ նրանց ծախսային կարիքների անհամապատասխանությունները.

⇒ եթե դա պահանջում է ազգային տնտեսական քաղաքականության պահանջները, պետք է ձեռնարկվեն միջոցներ, որպեսզի տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսավորման համակարգը համահունչ լինի, ընդհանուր առմամբ, այդ պահանջներին.

նման միջոցները պետք է.

ա. անհամաչափ չլինել տվյալ պահանջներին.

բ. պետք է բանակցություններ վարվեն այս իշխանությունների կամ նրանց ներկայացուցիչների հետ. և

գ. պետք է կարգավորվի օրենքով.

⇒ հատուկ սահմանափակումները, որոնք տարածվում են տեղական իշխանությունների սահմանափակ թվաքանակի վրա, պետք է հանվեն, եթե իրավիճակն այն թույլ է տալիս:

3. վերանայել, անհրաժեշտության դեպքում, տեղական հարկերի և տեղական ինքնակառավարման մարմինների դրամաշնորհների իրավական և վարչական շրջանակները՝ խրախուսելով ծառայությունների բարելավումը և դրանց արդյունավետ ապահովումը, ինչպես նաև ֆինանսական համահարթեցման իրավական և վարչական

շրջանակները, որպեսզի ապահովվի արդարություն և համերաշխություն իշխանությունների միջև.

4. տեղական խորհուրդների անդամներին ներգրավել այս ոլորտում անհրաժեշտ բարեփոխումների քննարկումներին, մասնավորապես, սույն առաջարկության համաձայն ձեռնարկված և այդպիսի բարեփոխումների իրականացման միջոցառումների վերաբերյալ քննարկումներին:

Հիմք ընդունելով ԵԽ Նախարարների կոմիտեի թիվ CM/Rec (2005) 1E- առաջարկությանը³ անդամ պետություններին՝ տեղական և տարածքային իշխանությունների ֆինանսական ռեսուրսների վերաբերյալ (2005թ. հունվարի 19), սույն զեկույցի շրջանակներում ֆինանսական ապակենտրոնացումը դիտարկվում է որպես՝ երկրի պետական բյուջեի ֆինանսական միջոցների ապակենտրոնացում, այն է՝ Սահմանադրությամբ, օրենքներով և ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարությամբ սահմանված որոշակի **«խաղի կանոնների»** համաձայն՝ ֆինանսական միջոցների բաշխում կենտրոնական և տեղական բյուջեների միջև:

Այդ իմաստով՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության բաղադրիչներ են հանդիսանում՝

1) ֆիսկալ ապակենտրոնացումը և տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորումը.

2) պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացումը.

3) պետական բյուջեից դրամաշնորհների և այսպես կոչվող՝ հատուկ դրամաշնորհների տրամադրումը, որը այս զեկույցի շրջանակներում դիտարկվում է որպես՝ պետական բյուջեից սուբվենցիաների, համահարթեցման դոտացիաների, այլ դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի փոխհատուցման գումարների տրամադրումը.

³ CM/Rec(2005)1E - [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the financial resources of local and regional authorities](#) (19 January 2005).

4) ապակենտրոնացված ֆինանսական միջոցների համահարթեցման մեխանիզմի ձևավորումը:

Եվրոպայի Խորհրդի անդամ երկրներում ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության իրագործման գործելաոճը ներկայացվում է՝ հիմք ընդունելով վերոնշյալ չորս բաղադրիչների գծով Եվրոպայի Խորհրդի անդամ երկրների հետևյալ փորձը.

1. 1 Ենթաազգային մակարդակում օրենսդիր իրավասություններ ունեցող Եվրոպայի Խորհրդի անդամ երկրներ (Ավստրիա, Բելգիա, Ֆինլանդիա, Գերմանիա, Իտալիա, Պորտուգալիա, Իսպանիա)⁴.

1. 1.1 Ավստրիա.

Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

Ավստրիան դաշնային պետություն է, որում պետական լիազորությունները բաշխվում են տարածքային երեք մակարդակներում՝ դաշնային, տարածաշրջանային և տեղական:

Ավստրիան ունի տարածաշրջանային 9 Բունդեսլենդեր (երկրամաս), 95 շրջան, 15 կանոնադրական քաղաք (որոնք գործում են տեղական մակարդակով և շրջանային մակարդակով), 79 գյուղական թաղամաս և 2.098 համայնք (տեղական մակարդակ):

Ավստրիայում դաշնային իրավասությունները թվարկված են Սահմանադրության 10-րդ հոդվածում (դաշնային օրենսդրություն և դաշնային կառավարում), իսկ Սահմանադրության 115-ից-120-րդ հոդվածներով սահմանված են համայնքների կառավարման հիմնական սկզբունքները, այդ թվում՝ լիազորությունների ապակենտրոնացման, տեղական հարկերի վարչարարության, պետական բյուջեից

⁴ <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/All-countries.aspx>

համայնքներին նպատակային ֆինանսական միջոցների տրամադաման և ֆինանսական միջոցների համահարթեցման սկզբունքները:

Ավստրիայի **«Ֆիսկալ համահարթեցման մասին» (1948) օրենքի** համաձայն՝ դաշնային կառավարության ծախսային իրավասությունները վերաբերում են երրորդական կրթությանը, սոցիալական քաղաքականության մի մասին (ընտանեկան նպաստի և մասնավոր հատվածի կենսաթոշակներ), գործազրկության նպաստներին, ներքին անվտանգությանը, արդարադատությանը, արտաքին քաղաքականությանը, պաշտպանությանը և ազգային ենթակառուցվածքներին:

Մնացած լիազորությունները բացառապես իրագործվում են տարածաշրջանային մարմինների կողմից: Դրանք ներառում են սոցիալական աջակցությունը, առողջապահությունը (հիվանդանոցներ), տարրական և միջնակարգ կրթությունը, շրջակա միջավայրը և տարածաշրջանային ենթակառուցվածքները:

Համայնքները պատասխանատու են տեղական պլանավորման, տեղական ենթակառուցվածքների գործունեության, ինչպես նաև սոցիալական ծառայությունների մատուցման համար:

Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

Հիմնական օրենսդրական ակտը, որը կարգավորում է ֆիսկալ ապակենտրոնացումը՝ **«Ֆիսկալ համահարթեցման մասին» (1948) օրենքն է**, որը սահմանել է դաշնային կառավարության ծախսային իրավասությունները, ընդ որում՝ այն իրավասությունները, որոնք նշված չեն տարածաշրջանային իշխանության իրավասությունների ներքո:

Ավելին, կառավարման երեք մակարդակների (դաշնային, տարածաշրջանային և տեղական) միջև հարաբերությունները կարգավորվում են պարբերաբար բանակցվող **«Ֆիսկալ համահարթեցման մասին» օրենքով** և **«Ավստրիայի կայունության դաշնագրով»**: Կառավարման երեք մակարդակների միջնաժամկետ բյուջետային ծրագրերին վերաբերող իրավահարաբերությունները կանոնակարգվում են **«Ֆիսկալ**

համահարթեցման մասին» օրենքով, որով սահմանվել են հարկերի տեսակները, որոնք պետք է բաժանվեն կառավարման երեք մակարդակների միջև, և նրանց համամասնությունները:

«Ֆիսկալ համահարթեցման մասին» օրենքը սահմանել է նաև եկամուտների հորիզոնական բաշխումը՝ տարածաշրջանային և տեղական մակարդակում:

Տարածքային իշխանությունների հարկային ինքնավարությունը նույնպես բաժանված է լիարժեք ինքնավարության **(39%)** և կենտրոնական կառավարության կողմից սահմանված դրույքաչափերի միջև **(46%)**: Համայնքների համար տեղական հարկային հայեցողության մակարդակը շատ ցածր է և ընդհանուր առմամբ սահմանափակվում է գույքահարկով: Դաշնային կառավարությունը ստանում է ընդհանուր հարկային եկամուտների շուրջ **73%-ը**, տարածքային իշխանությունները՝ **12%**, իսկ համայնքները՝ մոտ **15%**:

Ավստրիայում ենթապետական (տարածքային) մակարդակում եկամուտների ինքնավարության աստիճանը (սեփական հարկային եկամուտների համամասնությունը հասանելի ռեսուրսների ընդհանուր գումարում) կազմում է մոտ **57%**: Սա մի փոքր ցածր է ԵՄ միջինից: Ի տարբերություն դրան, տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ունեն եկամուտների ինքնավարության ավելի բարձր աստիճան՝ շուրջ **80%**, ինչը գերազանցում է ԵՄ միջին ցուցանիշը (**մոտ 70%-75%**):

Համայնքների եկամուտների ինքնավարությունը կտրուկ տարբերվում է հարկաբյուջետային ինքնավարությունից, քանի որ հարկերը սահմանելու հայեցողությունը ցածր է: Սա ենթադրում է, որ տեղական իշխանությունները նշանակալի դեր ունեն հարկային եկամուտների հավաքագրման հարցում, սակայն նրանք սահմանափակ լիազորություններ ունեն հարկերի վերաբերյալ որոշումներ կայացնելու հարցում:

Ավստրիայի համայնքների ընդհանուր եկամուտներում (բացառությամբ փոխառության) **17,7%** կազմում են տեղական հարկերը: Սա ներառում է տեղական

բիզնեսի հարկը (տեղական հարկային եկամուտների **65.3%**-ը) և անշարժ գույքի հարկը (տեղական հարկային եկամուտների **16.6%**-ը):

Բացի տեղական հարկերից, դաշնային իշխանությունները համայնքներին մասհանումների տեսքով հատկացնում են միջոցներ՝ ավելացված արժեքի հարկից, եկամտային հարկից, կորպորատիվ հարկերից և բենզինի հարկից, որոնք կազմում են Ավստրիայի համայնքների ընդհանուր եկամուտների **32,3%**-ը:

Ավստրիայի տեղական իշխանությունները ստանում են եկամուտներ՝ սեփական տնտեսական գործունեության, տեղական վճարների և ակտիվների տեսքով, որոնք կազմում են Ավստրիայի համայնքների ընդհանուր եկամուտների **26%**-ը:

Այսպիսով՝ Ավստրիայում տեղական հարկերի վարչարարության իրավակարգավորումները սահմանված են **Սահմանադրությամբ և դաշնային օրենսդրությամբ:**

Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

Դաշնային մակարդակից տեղական մակարդակին փոխանցումները կարգավորող իրավակարգավորումները սահմանված են **«Ֆիսկալ համահարթեցման մասին» օրենքում:** Փոխանցումների համակարգի նպատակն է ապահովել, որ Կառավարության յուրաքանչյուր մակարդակ ունենա բավարար ռեսուրսներ՝ օրենսդրությամբ իրեն տրված լիազորությունների կատարումն ապահովելու համար:

Ավստրիայի կառավարման երեք մակարդակների (դաշնային, տարածաշրջանային և տեղական) միջև հարաբերությունները կարգավորվում են **«Ավստրիայի կայունության դաշնագրով»:**

«Ավստրիայի կայունության դաշնագրով» սահմանվել է դեֆիցիտի/ավելցուկի թիրախներ՝ դաշնային, տարածաշրջանային և տեղական իշխանությունների համար: Չնայած որ Ավստրիան համարվում է դաշնային պետություն, ենթակենտրոնական

իշխանությունների (տարածաշրջանային և տեղական) ինքնավարության մակարդակը համեմատաբար ցածր է:

Ավստրիայի **«Օրգանական բյուջեի մասին» օրենքի (2009թ.)** համաձայն՝ դաշնային ֆինանսների նախարարին թույլատրվում է **«Ավստրիայի դաշնային Ֆինանսների գործակալության»** միջոցով՝ տարածաշրջանային (ինը Բունդեսլենդեր) իշխանությունների անունից իրականացնել վարկային գործարքներ: Ավստրիայի դաշնային կառավարության կողմից տարածաշրջանային իշխանությունների վարկավորման թույլատրելի պարտքի չափը չի կարող գերազանցել տվյալ տարվա ընդհանուր պետական ծախսերի ավելի քան **20%**-ը:

Համայնքների վարկային գործառնությունները կարգավորվում են տարածաշրջանային իշխանությունների կողմից: Նպատակը կառավարության բոլոր մակարդակների ներգրավումն է պետական ֆինանսների համախմբման մեջ:

1. 1.2 Բելգիա.

Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

Բելգիան Ենթաազգային մակարդակում **օրենսդիր իրավասություններ ունեցող** Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկիր է: Բելգիայի Թագավորությունը ձևավորվել է 1830 թ.-ին՝ որպես ունիտար պետություն:

Այն ներկայումս դաշնային պետություն է, որի տարածքը բաժանված է վեց դաշնային սուբյեկտների, տասը շրջանների և 589 քաղաքապետարանների/համայնքների⁵:

Բելգիայում ֆիսկալ ապակենտրոնացումն իրականացվել է բարեփոխումների շրջանակներում (2011թ.), համաձայն որի զգալի թվով լիազորություններ փոխանցվել են շրջաններին և համայնքներին:

⁵ <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Belgium-Introduction.aspx>

Վերջին փոփոխությունների արդյունքում տարածաշրջաններին տրվել են տնտեսական և զբաղվածության իրավասություններ, մինչդեռ համայնքները պատասխանատվություն էին կրում ընտանեկան քաղաքականության համար:

Շրջանների և համայնքների և դաշնային մակարդակի միջև իրավասությունների բաշխումը ենթակա է դատական վերահսկողության: Դաշնային արբիտրաժային դատարանը կարող է չեղյալ հայտարարել օրենսդրությունը, որը հակասում է լիազորությունների բաժանմանը: Պետության խորհուրդը խորհուրդ է տալիս օրենսդրության սահմանադրականության վերաբերյալ և կարող է սահմանել վարչական ակտերը հակասահմանադրական:

Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

Բելգիան ԵՄ անդամ պետություններից մեկն է, որն ունի ամենաբարձր մակարդակի հարկաբյուջետային ապակենտրոնացումը: Դա արդյունք է մի շարք բարեփոխումների (վերջինը 2011թ.), որոնց արդյունքում զգալի թվով լիազորություններ են փոխանցվել շրջաններին և համայնքներին:

Համայնքները նախկինում օգտվում էին ռադիոյի և հեռուստատեսության օգտագործման հարկից ստացված եկամուտներից, բայց 2001-ին դա փոխանցվեց շրջաններին:

Համայնքները հիմնականում ֆինանսավորվում են ընդհանուր հարկային եկամուտներից (այսինքն՝ հարկերը, որոնք հավաքագրվել են դաշնային կառավարության կողմից, ենթապետական կառավարություններին փոխանցվում են այսպես կոչվող **«վերաբաշխման բանալիների»** միջոցով), մասնավորապես՝ ֆիզիկական անձին վերաբերող եկամտահարկից, ԱԱՀ-ից և որոշ ոչ հարկային եկամուտներից: Սա նշանակում է հարկային վարչարարությունը իրականացվում է դաշնային կառավարության կողմից՝ իր կողմից հավաքագրած հարկային եկամուտները բաշխելով համայնքների միջև:

Բելգիայում համայնքների եկամուտների կառուցվածքը զգալիորեն փոխվել է վերջին տաս տարիների ընթացքում: **1989թ. -ի «Հատուկ ֆինանսավորման մասին ակտը»** (փոփոխվել է 2001-ի հուլիսի 13-ի հատուկ ակտով) հատկապես օգտակար էր, քանի որ այն վերաբերում էր համայնքների վերաֆինանսավորմանը և շրջանների համար հարկաբյուջետային իրավասությունների ընդլայնմանը՝ նրանց տալով շատ ավելի մեծ հարկաբյուջետային ինքնավարություն: Իր հերթին, դաշնային մարմինները փոփոխել են իրենց համապատասխան տարածքներում շրջանների և համայնքների ֆինանսավորման եղանակները, ինչը հանգեցրել է տարածաշրջանային տարբեր նոր կարգավորումների ներդրմանը:

Հարկային եկամուտներն այժմ հանդիսանում են համայնքների և շրջանների ֆինանսավորման հիմնական աղբյուրը, որը նրանց եկամուտների ավելի քան **90%** է կազմում:

Ավելին, 1980 թվականից ի վեր Սահմանադրությունը որոշ հարկաբաշխական լիազորություններ փոխանցեց համայնքներին, չնայած շատ սահմանափակ չափով: Վերջին փոփոխությունները չեն փոխել այս իրավիճակը և համայնքները չունեն իրենց սեփական հարկային եկամուտները:

Շրջանները ստանում են նաև սեփական աղբյուրի հարկային եկամուտներ, ինչպիսիք են գրանցման վճարները, գույքի, իրավահաջորդության և տրանսպորտային միջոցների հարկերը և մի քանիսը: Համայնքների նման՝ նրանք նաև ստանում են նաև ոչ ֆիսկալ եկամուտներ:

«Ֆինանսական ակտի մասին» 2011 թվականի վերանայումը տարածաշրջաններին իրավունք տվեց անձնական եկամտահարկի դրույքաչափեր ավելացնել դաշնային մակարդակի վրա դրված հարկերի դրույքաչափի վրա, բայց այս իրավունքը որոշ չափով կաշկանդված է՝ հարկային արդար մրցակցությունից խուսափելու և եկամտահարկի առաջադեմ բնույթը պահպանելու համար:

Շրջանները և համայնքները հարկեր չեն բաժանում դաշնային իշխանությունների հետ, բայց օգուտներ են քաղում այն շրջաններից, որոնք կարող են միջոցների

հատկացնել ընդհանուր կամ հատուկ ծրագրերի համար: Դրանք կազմում են իրենց ընդհանուր ֆինանսավորման մոտ կեսը: Մնացածը գալիս է սեփական աղբյուրի հարկային եկամուտներից, որոնք հաճախ դրույքաչափի ավելացումներ են կիրառվում դաշնային կամ տարածաշրջանային մակարդակում սահմանված հիմնական դրույքաչափերի համար (օրինակ՝ անձնական եկամտահարկի կամ անշարժ գույքի հարկի վրա), ինչպես նաև տեղական մակարդակում գանձվող հարկերից (օրինակ՝ թափոններ և ժամանցների գծով հարկեր), որոնց վերաբերյալ տեղական իշխանությունները լիարժեք հայեցողություն ունեն):

Այսպիսով՝ Բելգիայում տեղական հարկերի վարչարարությունն իրականացվում է **«Հատուկ ֆինանսավորման մասին ակտի»** համաձայն, որի 2011 թվականին վերանայումը համայնքներին իրավասություն է տվել՝ ֆիզիկական անձին վերաբերող եկամտահարկի դրույքաչափերը սահմանել դաշնային մակարդակում սահմանվածից բարձր, բայց այդ իրավասությունը որոշ չափով սահմանափակված է՝ հարկային անարդար մրցակցությունից խուսափելու և եկամտային հարկի առաջադիմությունը ապահովելու համար:

Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

1989 թվականի **«Հատուկ ֆինանսների ակտը» (SFA)** կարգավորում է դաշնային սուբյեկտների ֆինանսավորումը: Այն մի քանի անգամ փոփոխության է ենթարկվել՝ վերջին փոփոխությամբ վերանայելով համայնքների և շրջանների կողմից ծախսերի կատարման լիազորությունները:

Շրջաններն ու համայնքներն ունեն իրենց կառավարությունները և ենթակա չեն դաշնային կառավարությանը՝ ծախսային քաղաքականության հարցերում:

Ենթաիշխանությունները (ներառյալ շրջաններն ու համայնքները) ծախսում են ընդհանուր պետական բյուջեի շուրջ 50%-ը, ընդ որում մարզերն ու լեզվական համայնքները կազմում են ամենամեծ համամասնությունները: Այնուամենայնիվ,

սեփական ռեսուրսների միջոցով ծախսերը ֆինանսավորելու ունակությունը սահմանափակ է տարածաշրջանների համար և համայնքների պարագայում բացակայում է:

1. 2Ենթաազգային մակարդակում օրենսդիր իրավասություններ չունեցող Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրներ (Բուլղարիա, Խորվաթիա, Կիպրոս, Չեխիա, Դանիա, Էստոնիա, Ֆրանսիա, Հունաստան, Հունգարիա, Իռլանդիա, Լատվիա, Լիտվա, Լյուքսեմբուրգ, Մալթա, Լեհաստան, Ռումինիա, Սլովակիա, Սլովենիա, Շվեդիա, Նիդեռլանդներ)⁶.

2. 1.1Դանիա.

Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

Դանիան սահմանադրական միապետություն է, որտեղ գործում է խորհրդարանական ժողովրդավարություն: Դանիայի Սահմանադրությունը (Գրունդլով), որն ընդունվել է 1849 թվականին, աշխարհի ամենահին սահմանադրություններից մեկն է:

Երկիրը միավորված պետություն է, որը կազմակերպված է ապակենտրոնացված հիմունքներով: Դանիան ունի կառավարման երեք մակարդակ՝ կենտրոնական, տարածաշրջանային (5 շրջաններ) և համայնքային (98 համայնք): Շրջանները ստեղծվել են տեղական ինքնակառավարման 2007 թվականի բարեփոխումների շրջանակներում:

Երկրի Սահմանադրությունը սահմանել է տեղական ինքնավարության սկզբունք՝ պետության վերահսկողության ներքո: Միայն համայնքներն են համարվում են տեղական իշխանություններ:

⁶ <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/All-countries.aspx>

Տեղական ինքնակառավարումն ամրագրված է Սահմանադրությամբ (բաժին 82), չնայած չկա որևէ ցուցում, թե ինչպես պետք է այն կազմակերպվի: Տեղական և տարածքային իշխանությունները պատասխանատու են իրենց տեղական լիազորությունների համար, որոնք բացահայտորեն չեն կարող լիազորվել պետական մարմիններին: Տեղական և տարածքային իշխանությունները չունեն օրենսդիր իրավասություններ և առաջնորդվում են գործող օրենսդրությամբ: Տեղական և տարածքային իշխանությունների միջև գոյություն չունի հիերարխիա:

Համայնքներն առաջնորդվում են Դանիայի **«Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենքով**, գործում են համայնքի ղեկավարի գլխավորությամբ և տեղական խորհրդի պատասխանատվությամբ:

Տեղական և տարածքային իշխանությունների ներքին կառուցվածքի, դրանց լիազորությունների ֆինանսավորման և վերահսկողության հատուկ կանոնները սահմանված են **«Տեղական ինքնակառավարման մասին»** 1968 թվականի օրենքում: Դանիայի 98 համայնքները անդամակցում են **«Դանիայի տեղական կառավարություն»** ասոցիացիային, որն ազդեցություն ունի տեղական ինքնակառավարման պլանավորման և որոշումների կայացման քաղաքականության վրա: Ըստ **«Դանիայի տեղական կառավարություն»** ասոցիացիայի՝ շրջանների և համայնքների միջև գոյություն չունի հիերարխիկ հարաբերություններ, քանի որ այդ իշխանություններն ունեն տարբեր լիազորություններ և պարտականություններ:

Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

Հաշվի առնելով Դանիայի համայնքների հարկային բազայի տատանումները (տարբեր ժողովրդագրական և սոցիալական կառուցվածքներ), **տեղական ինքնակառավարման 2007թ.-ի** բարեփոխումը ստեղծել է համահարթեցման մեխանիզմ՝ ավելի հարուստ համայնքներից ռեսուրսներ տեղափոխելով ավելի աղքատներին:

Համահարթեցման մեխանիզմի նպատակն է՝ ապահովել, որ ծառայության միևնույն մակարդակը ներառի հարկի նմանատիպ դրույքաչափ՝ անկախ բնակիչների եկամուտներից և ժողովրդագրական գործոններից:

Տարածաշրջանային իշխանությունները իրավունք չունեն գանձել հարկերը. դրանք ֆինանսավորվում են պետական և համայնքային ներդրումների միջոցով: Կենտրոնական իշխանությունները հավաքում են տեղական հարկերը և ամեն ամիս միջոցներ են հատկացնում շրջանային և տեղական իշխանություններին:

Համայնքները, որոնք կրում են պատասխանատվություն տեղական ծախսերի կատարման գերակշիռ մասի համար՝ ունեն ֆիսկալ բարձր ինքնավարություն: Համայնքների գործունեությունը ֆինանսավորվում է համայնքային եկամտային հարկի, հողի արժեքին վերաբերող հարկի, կորպորատիվ շահույթի մասնաբաժնի և կենտրոնական կառավարության կողմից տրամադրվող միջոցներից (դրամաշնորհներ կամ կոնկրետ ծախսեր կատարելու համար փոխհատուցումներ):

Համայնքներն ազատ են սահմանել համայնքային եկամտային հարկի դրույքաչափը, որը կազմում է համայնքների հարկային եկամուտների մոտավորապես **85%-ը**: Ինչ վերաբերում է հողի արժեքի հարկին, ապա համայնքներն իրավասու են ընտրել հարկի դրույքաչափը՝ **1.6%-ից** մինչև **3.4%** սահմաններում:

Դանիայում տեղական հարկերի վարչարարությունն իրականացվում է՝ կառավարության և **«Համայնքների ազգային ասոցիացիայի»** ու **«Շրջանների ազգային ասոցիացիայի»** միջև համաձայնագիր կնքելու միջոցով, որով այդ թվում՝ սահմանվում է տեղական հարկերի դրույքաչափերը:

Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

Դանիայի տեղական ինքնակառավարման ծախսերը կազմում են ընդհանուր պետական ծախսերի մոտ **70%-ը**, որում համայնքապետարանների մասնաբաժինը **49%** է, իսկ տարածքային իշխանությունների մասնաբաժինը՝ **22%-ը**, որն արտացոլում է

ապակենտրոնացման բարձր մակարդակը: Դանիայում տեղական ինքնակառավարման ծախսերը կազմում են ՀՆԱ-ի **34.8%**-ը, իսկ պետական բյուջեի ծախսերի **65%**-ը:

Դանիայի տեղական և տարածքային իշխանությունների ասոցիացիաները համագործակցում են նախարարությունների հետ՝ պետական կառավարման համակարգի կատարելագործման ուղղությամբ: Ասոցիացիաները համակարգում են ազգային տնտեսական քաղաքականությունը և գնահատում ֆինանսական կարիքները: Ամեն տարի Կենտրոնական Կառավարությունն ու տեղական և տարածքային իշխանությունների ասոցիացիաները՝ կենտրոնական դրամաշնորհների և տեղական հարկման մասին համաձայնագիր են կնքում (իրավաբանորեն ոչ պարտադիր) և այն տրամադրվում է տեղական և տարածքային իշխանություններին:

Մասնավորապես՝ ամեն տարի կառավարությունը համաձայնագիր է ստորագրում **«Համայնքների ազգային ասոցիացիայի»** և **«Շրջանների ազգային ասոցիացիայի»** հետ, որով սահմանվում են հաջորդ տարվա տեղական բյուջեն, տեղական ծառայությունների և ներդրումների չափաքանակները, կենտրոնական բյուջեից հատկացվելիք դրամաշնորհների, սուբվենցիաների, դոտացիաների և լիազորությունների կատարումը ֆինանսավորելու համար տրամադրվող կառավարման դրամաշնորհների չափերը:

Դանիայի համայնքների ֆինանսավորման ամենակարևոր տարրը կազմում է պետական կառավարման դրամաշնորհները: Որպեսզի համայնքները առողջության պահպանման ծառայություններ մատուցեն՝ պետական բյուջեից սուբսիդիաները և այդ ոլորտում ներդրումային ծրագրեր իրականացնելու համար սուբվենցիաները բաշխվում է մի շարք օբյեկտիվ չափանիշներով (օրինակ՝ յուրաքանչյուր շրջանի ժողովրդագրություն և սոցիալական կառուցվածքը)՝ արտացոլելով պահանջվող ընթացիկ և կապիտալ ծախսերը:

Դանիայում շրջանները և համայնքները կարող են ֆինանսավորել իրենց բյուջեի պակասուրդը փոխառու միջոցների (վարկեր պետական բյուջեից և բանկերից, այլ

փոխառություններ) հաշվին՝ Ֆինանսների նախարարության կողմից սահմանված որոշակի սահմաններում:

Համայնքները մուտք ունեն փոխառու միջոցների շուկաներ իրենց ավանդական վարկային հաստատության միջոցով, որը կոչվում է **«Համայնքային վարկերի ինստիտուտ»:**

Համայնքները կարող են նաև թողարկել պարտատոմսեր և հատուկ պայմանների առակայության դեպքում՝ տալ երաշխիքներ: Ֆինանսական տարում համայնքներին թույլատրվում է ստանալ վարկեր՝ համապատասխան ծախսերի սահմաններում, միայն հատուկ նպատակների համար, մասնավորապես՝ Ֆինանսավորել կապիտալ ծախսերը, մարել առկա վարկերը և ֆինանսավորել թոշակառուների հետաձգված գույքահարկի գծով ծախսերը:

Շրջաններն ավելի սահմանափակ են փոխառությունների իրենց հնարավորություններով և, որպես կանոն, իրավունք չունեն մարել պարտքերը կամ երաշխիքներ տալ՝ առանց Դանիայի էկոնոմիկայի և ներքին գործերի նախարարության թույլտվության:

2. 1.2 Էստոնիա.

Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

Էստոնիան ունիտար հանրապետական պետություն է՝ 1992 թվականի Սահմանադրության համաձայն: Սահմանադրությունը ստեղծել է Էստոնիայի Հանրապետությունը՝ որպես ժողովրդավարական խորհրդարանական ներկայացուցչական պետություն (Սահմանադրության 1-ին, 65.3, 65.5, 97 հոդվածներ):

Տեղական ինքնակառավարումը Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունք է, որով սահմանվել է, որ տեղական բոլոր խնդիրները լուծվում և կառավարվում են տեղական իշխանությունների կողմից, որոնք գործում են ինքնուրույն՝ օրենքով սահմանված կարգով (Սահմանադրության հոդված 154):

Էստոնիան բաղկացած է 79 տեղական ինքնակառավարման մարմիններից՝ ներառյալ 64 գյուղական և 15 քաղաքային համայնքներ:

Էստոնիայում պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացումը և լիազորությունների իրականացման ծախսերի պարտադիր ֆինանսավորումը իրականացվում է օրենքով:

Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

Էստոնիայի տեղական ինքնակառավարման մարմիններին տրված է սահմանափակ ինքնավարություն այն մասին, թե ինչպես պետք է ֆինանսավորեն իրենց ծախսերը. Տեղական եկամուտների մոտ **46%-ը** ստացվում է ֆիզիկական անձանց եկամտի գանձումից, որը բաժանվում է կենտրոնական կառավարության հետ:

Հողի հարկը ամբողջովին պատկանում է տեղական իշխանություններին, որոնք կարող են տարբեր դրույքաչափեր կիրառել կենտրոնական մակարդակում սահմանված սահմաններում:

Էստոնիայում հարկային եկամուտները (հիմնականում ընդհանուր հարկերը, այսինքն՝ հարկերի դրույքաչափը և տեղական բյուջե մուտքագրվող մասնաբաժինը սահմանվում է պետության կողմից) ներկայացնում է ենթապետական հատվածի եկամուտների **59%-ը**:

Եկամտի ամենամեծ աղբյուրը ֆիզիկական անձանց եկամտահարկի մասնաբաժինն է (ֆիզիկական անձանց **20%** տոկոսադրույքով, որում հարկի **11.6%-ը** տեղական ինքնակառավարման մարմինների մաս է, այն է՝ համայնքի բյուջեի եկամտի տարր է կազմում):

Այնուամենայնիվ, տեղական հարկային եկամուտների մակարդակը բավական ցածր է, քանի որ տեղական եկամուտների միայն **1%** է ստացվում տեղական հարկերից:

Այսպիսով՝ Էստոնիայում տեղական հարկերի վարչարարությունն իրագործվում է **Սահմանադրության և այլ օրենսդրության համաձայն**, մասնավորապես՝ հողի հարկը ամբողջովին պատկանում է տեղական իշխանություններին, որոնք կարող են տարբեր

դրույքաչափեր կիրառել կենտրոնական մակարդակում սահմանված սահմաններում, իսկ ֆիզիկական անձանց եկամտահարկի **20%** դրույքաչափում տեղական բյուջե վճարվում է հարկի **11.6%** մասնաբաժինը:

Օրենսդրությամբ սահմանված սահմաններում տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ազատ են նաև գանձելու տեղական այլ հարկեր և վաճառվածարների գանձումները:

Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

Կենտրոնական կառավարությունից ստացվող փոխանցումները (բլոկային դրամաշնորհներ, հատկացված դրամաշնորհներ և հավասարեցման հիմնադրամ) տեղական իշխանությունների եկամտի երկրորդ ամենամեծ աղբյուրն են (մոտ **34%**):

Տեղական ինքնակառավարման մարմինները կարող են եկամուտներ ստանալ իրենց տնտեսական գործունեությունից, գույքի եկամուտներից և գույքի վաճառքից: Ենթապետական կառավարության հարկային ինքնավարությունը բնութագրվում է տոկոսադրույքների լիակատար ինքնավարությամբ, հարկային եկամուտների աննշան մասնաբաժինով, որոնց նկատմամբ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ունեն սահմանափակ հայեցողություն (**6%**):

2. 1.3 Ֆրանսիա.

Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

Ֆրանսիան ենթաազգային մակարդակում **օրենսդիր իրավասություններ չունեցող** Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկիր է: Ֆրանսիան հանրապետական պետություն է, որտեղ գործում է խորհրդարանական ժողովրդավարություն, որը հաճախ որակվում է որպես կիսանախագահական:

Երկիրը բաժանված է ենթապետական կառավարման երեք մակարդակների՝ շրջաններ, դեպարտամենտներ և համայնքներ: 2016-ի հունվարի 1-ից ի վեր գործում են Ֆրանսիայի 18 շրջան՝ 13 քաղաքային շրջան և հինգ արտերկրյա շրջան: Քաղաքային 13 շրջանները ներառում են 12 մայր ցամաքային շրջաններ և Կորսիկա, իսկ մնացած հինգ շրջանները ներառում են ֆրանսիական Գվիանա, Գվադելուպե, Մարտինիկ, Մայոտ և Ռեյունիոն: Բացի արտերկրում գտնվող այս հինգ շրջաններից, կա 96 մայր ցամաքային դեպարտամենտ (այդ թվում՝ 2 դեպարտամենտ Կորսիկայում): Ընդհանուր առմամբ, գործում է 101 դեպարտամենտ և 35.357 համայնք⁷:

Տեղական և կենտրոնական իշխանությունների միջև հարկաբյուջետային հարաբերությունները կարգավորվում է Սահմանադրությամբ, ինչպես սահմանված է 2003 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով, որով սահմանվել է նաև պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացումը, իսկ **«Ապակենտրոնացման մասին» 2004թ. օրենքը** նաև հետագա իրավունքներ է սահմանել շրջանների համար:

Քաղաքապետը, որպես պետության ներկայացուցիչ, իրավասություն ունի հետևյալ լիազորությունների իրագործման համար՝

- գրանցամների իրականացում.
- ընտրական խնդիրներ.
- սոցիալական բարեկեցություն (գերատեսչությունների գործողությունների ապահովում).
- կրթություն, ներառյալ հիմնական դպրոցները և նախադպրոցական դասընթացները.
- տեղական ճանապարհներ.
- քաղաքային պլանավորում.
- հասարակական կարգի պաշտպանություն:

⁷ <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/France-Introduction.aspx>

Քաղաքապետարանները՝ որպես ապակենտրոնացված իշխանություններ, իրավասություն ունեն հետևյալ լիազորությունների իրագործման համար՝

- քաղաքային տրանսպորտ, ներառյալ դպրոցական տրանսպորտը.
- զբոսանավերի նավահանգիստները.
- քաղաքացիական օդանավակայանները.
- ինքնավար նավահանգիստները.
- մշակույթ՝ ներառյալ դասավանդման դպրոցները, արխիվները, թանգարանները, ակադեմիաները, գրադարանները.
- հասարակական առողջություն (պատվաստում).
- տնտեսական զարգացում (տարածաշրջանի զարգացմանը լրացնող).
- բնապահպանություն, մասնավորապես ջուր և թափոններ.
- բնակարանային տնտեսություն:

Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

Ֆրանսիան համեմատաբար կենտրոնացված պետություն է՝ հարկերի և ծախսերի սահմանման ինքնավարության սահմանափակ մակարդակով: 1958-ի հոկտեմբերի 4-ին ընդունված Սահմանադրությունը ճանաչել է տեղական ինքնակառավարման սկզբունքը:

Ինչպես նշել ենք՝ տեղական և կենտրոնական իշխանությունների միջև հարկաբյուջետային հարաբերությունները կարգավորվում է Սահմանադրությամբ, ինչպես սահմանված է 2003 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով, որը մեծացրել է ենթապետական իշխանությունների իրավասությունները և ճանաչել ֆինանսական ինքնավարությունը: **«Ապակենտրոնացման մասին» 2004թ. օրենքը** նաև հետագա իրավունքներ է սահմանել շրջանների համար:

Տեղական ռեսուրսների **55%-ը** բաժին է ընկնում տեղական և ընդհանուր հարկերից սահմանված և գանձվող հարկերից, **28%-ը**՝ բաժին է ընկնում կառավարության սուբսիդավորմանը, մնացածը՝ ապրանքների, ծառայությունների և ակտիվների

վաճառքից ստացված այլ եկամուտներին: Ֆիսկալ ապակենտրոնացման աստիճանը կազմում է **18%**:

Գոյություն ունեն տեղական չորս հիմնական հարկեր՝

1) բիզնեսի կողմից տարածքային տնտեսական ներդրման գծով հարկ, որի դրույքաչափերը սահմանում է տեղական ինքնակառավարման մարմինները.

2) անշարժ գույքի հարկ, որի դրույքաչափերը սահմանում են դեպարտամենտները և տեղական ինքնակառավարման մարմինները.

3) ռեզիդենտների հարկը և 4) չկառուցապատված հողի հարկը, որոնց երկուսի դրույքաչափերն էլ սահմանում են տեղական ինքնակառավարման մարմինները:

Ֆրանսիայում գործում է **«Ֆինանսների մասին» օրենքով** կառավարվող ուղղահայաց համահարթեցման մեխանիզմ՝ համահարթեցման ֆոնդային միջոցներով: Այն կիրառելի է բոլոր ենթազգային մակարդակների համար և հաշվարկվում է յուրաքանչյուր տարի: Համահարթեցման բանաձևի կիրառմամբ այն հաշվարկվում է՝ հիմք ընդունելով չորս հիմնական տեղական հարկերի եկամուտների ներուժը և մնացած հարկային եկամուտները: Այն հաշվարկում է՝ թե շրջաններում որ ռեսուրսներն են հիմնվելու հարկի միջին ազգային դրույքաչափի վրա: Այն շրջանները, որտեղ եկամուտները նվազում են ազգային միջին եկամտի չափից՝ դառնում են իրավասու համահարթեցման ֆոնդից աջակցություն ստանալուն:

Այսպիսով՝ Ֆրանսիայում տեղական հարկերի վարչարարությունն իրագործվում է երկրի Սահմանադրությամբ և **«Ապակենտրոնացման մասին» 2004թ. օրենքով**:

Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

Ֆրանսիան բավականին կենտրոնացված երկիր է, որի տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից միջինը վճարվում է ընդհանուր հանրային ծախսերի **22%**-ը կամ ՀՆԱ-ի **12.2%**-ը:

Տեղական ռեսուրսների **55%**-ը բաժին է ընկնում տեղական և ընդհանուր հարկերից սահմանված և գանձվող հարկերից, **28%**-ը՝ բաժին է ընկնում կառավարության սուբսիդավորմանը, մնացածը՝ ապրանքների, ծառայությունների և ակտիվների վաճառքից ստացված այլ եկամուտներին:

Ճգնաժամը որոշ չափով ազդել է ինդեքսների վրա, իսկ եկամուտների ինքնավարությունն աճել է 2008թ.-ից **63%**-ից մինչև 2018թ. **72%**, ինչը, ամենայն հավանականությամբ, պայմանավորված է ավելի ցածր պետական փոխանցումներով:

Տեղական մակարդակում եկամուտների ինքնավարությունը (սեփական եկամուտները՝ ընդհանուր առկա ռեսուրսների համեմատությամբ) հետևողականորեն ավելի բարձր են, քան ԵՄ միջին ցուցանիշը (**72%**՝ 2018թ. **53%**-ի համեմատությամբ), սա ենթադրում է ավելի ցածր կախվածություն կենտրոնական կառավարության փոխանցումներից: Տեղական սեփական եկամուտները 2018թ.-ին ներկայացրել են կառավարության ընդհանուր եկամուտների **14%**-ը, արժեք, որը փոքր-ինչ բարձր է ԵՄ միջինից (**13%**): Կախվածության ցածր մակարդակը, բայց սեփական եկամուտների ապակենտրոնացման մասամբ ավելի բարձր մասնաբաժինը ցույց են տալիս տեղական մակարդակում իրավասությունների ավելի ցածր մակարդակ:

2. 1.4 Շվեդիա.

Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

Շվեդիայի կառավարման կառուցվածքը խիստ ապակենտրոնացված է և ներառում է երկու ենթապետական մակարդակ՝ 21 շրջան և 290 համայնք: Շվեդիայի կառավարման մակարդակը դիտարկվում է ընդամենը երկու, քանի որ համայնքների և շրջանների միջև գոյություն չունի հիերարխիկ կապ, և երկուսն էլ ունեն իրենց ինքնակառավարման տեղական մարմիններ, որոնք ունեն օրենքով սահմանված տարբեր իրավասություններ:

Շվեդիայի Սահմանադրությունը բացահայտ ճանաչել է տեղական ինքնակառավարման սկզբունքը: «Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենքը (2004) սահմանել է տեղական ինքնավարությունների կառուցվածքը, նրանց հատուկ լիազորությունները և թվարկել տեղական սուբյեկտների եկամտի աղբյուրները:

Շվեդիայում տեղական ինքնակառավարման մարմիններին՝ պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակումը, դրանց պարտադիր ֆինանսավորումներին վերաբերող որոշումները և նրանց հաշվետվողականություններն իրականացվում են պառլամենտական կառույցի (ինստիտուտի) կողմից, որն ուղղակիորեն հաշվետու է միայն պառլամենտին:

Այդ պառլամենտական կառույցը (ինստիտուտը)՝

1) տեղական ինքնակառավարման մարմիններից ստանում է տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող օրենսդրական նախաձեռնությունները.

2) Կառավարության նախաձեռնությամբ և տեղական ինքնակառավարման ասոցիացիաների հետ խորհրդակցելով՝ կայացնում է պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման և դրանց դրանց պարտադիր ֆինանսավորման կարգին վերաբերող որոշումներ.

3) համակարգում է տեղական իշխանությունների փոխադարձ հարաբերությունները՝ տարածքային և կենտրոնական իշխանության մարմինների հետ.

4) պառլամենտին է ներկայացնում տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության վերաբերյալ հաշվետվություններն, այդ թվում՝ տեղական իշխանությունների ներքին աուդիտի համակարգի և երկրի վերահսկիչ պալատի կամ այլ մարմինների կողմից արձանագրված խնդիրները.

5) պառլամենտին է ներկայացնում տեղական ինքնակառավարման անկախության կամ ինքնուրունության սահմանափակման դեպքերի վերաբերյալ զեկույցները:

Շվեդիայում տեղական ինքնակառավարմանը պատվիրակվող լիազորությունների մեջ մտնող խնդիրները սահմանվում են այսպես կոչվող հատուկ օրենսդրությամբ:

Շվեդիայում տեղական ինքնակառավարմանը պատվիրակվել են լիազորությունների մեջ մտնող հետևյալ խնդիրները՝

- 1) սոցիալական ծառայություններ (**“Սոցիալական ծառայությունների մասին”** օրենք 2001թ.).
- 2) բժշկական և առողջապահական ծառայություններ (**“Առողջության և բժշկական օգնության մասին”** օրենք, 1982 թ.).
- 3) բնապահպանական և հանրային առողջություն (**“Բնապահպանության մասին”** օրենք, 1998թ.).
- 4) նախադպրոցական, պարտադիր և միջնակարգ կրթություն (**“Կրթության մասին”** օրենք 1985թ.):

Շվեդիայում ստացվել է մի իրավիճակ, որ տեղական իշխանությունների գործունեության կարգորոշումները և **«կենտրոնական իշխանություն-տարածքային իշխանություն-տեղական իշխանություն շղթայում»** ցանկացած փոխհարաբերություն, հնարավոր է իրագործել միայն պառլամենտական կառույցի (ինստիտուտի) միջոցով, որը էականորեն բարձրացրել է տեղական իշխանությունների տնտեսական, ֆինանսական, ինչպես նաև քաղաքական առումով անկախության և ինքնուրույնության մակարդակը (ցուցիչը), քանի որ պառլամենտական կառույցի (ինստիտուտի) անդամներ են հանդիսանում ժողովրդի կողմից ընտրված պառլամենտականները, որն ամենաժողովրդավար մոդելներից մեկն է հանդիսանում:

Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

Տեղական իշխանություններն՝ իրենց ֆինանսական պարտավորությունները կատարելու համար, իրավունք ունեն բնակիչների եկամուտներին վերաբերող հարկերը գանձել, և կարող են ինքնուրույն որոշել իրենց հարկերի մակարդակը.

Համայնքների կողմից սահմանված հարկի դրույքաչափը կազմում է մոտ **20%**, մինչդեռ շրջանի կողմից սահմանված հարկի դրույքաչափը կազմում է մոտ **10%**: Տեխնիկապես, հարկերը հավաքվում են կենտրոնական կառավարության կողմից և

այնուհետև վերաբաշխվում ըստ համայնքների և շրջանների՝ յուրաքանչյուր հարկի դրույքի և հարկային բազայի հիման վրա:

Ֆիսկալ համահարթեցման համակարգը ղեկավարվում է Շվեդիայի կառավարության կողմից: Որպեսզի հաղթահարվեն բնակիչների հարկվող եկամտի չափերի տատանումները և տարբեր համայնքներում/շրջաններում ծառայություններ մատուցելու համար տարբեր ծախսեր կատարելու հնարավորությունները, հարկային եկամուտներից ստացված ռեսուրսները բաշխվում են տարբեր ենթապետական մակարդակների միջև՝ տարբեր հարկային բազաների և ծախսերի մակարդակների հիման վրա:

Շվեդիայի տեղական մակարդակում եկամուտների ինքնավարության աստիճանը (սեփական եկամուտները՝ ընդհանուր առկա ռեսուրսների համեմատությամբ) շրջաններում և համայնքներում ավելի բարձր են, քան ԵՄ միջին (**75% ընդդեմ 53%**), սա ենթադրում է ցածր կախվածություն կենտրոնական կառավարության փոխանցումներից, որը բարձր է ԵՄ միջինից (**25%, 47%-ի դիմաց**):

Տեղական սեփական եկամուտները ներկայացնում են հանրային ընդհանուր եկամուտների **38%**-ը, որն ավելի բարձր է, քան ԵՄ միջին ցուցանիշը (**13%**):

Շվեդիայում տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ունեն հարկային ինքնավարության բարձր աստիճան (**76%**), ինչն էականորեն գերազանցում է ԵՄ միջին ցուցանիշը (**18%**):

Հարկային ինքնավարության մակարդակը չափող ցուցանիշը նաև ցույց է տալիս, որ Շվեդիայի տեղական ինքնակառավարման մարմինների տեղական հարկային ընդհանուր եկամուտների **97%**-ը տեղական իշխանությունների լիակատար վերահսկողության տակ է:

Այսպիսով՝ Շվեդիայում տեղական հարկերի վարչարարության իրավակարգավորումները սահմանված են և իրագործվում են **«Ապակենտրոնացման մասին» 2004թ. Օրենքով**:

Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

Շվեդիայի կառավարության ենթապետական մակարդակի եկամուտները բաղկացած են հարկային եկամուտներից (ընդհանուր եկամուտների շուրջ երկու երրորդը), կենտրոնական կառավարությունից ստացվող ընդհանուր փոխանցումներից (մոտ **15%**-ը համայնքների և **9%**-ը շրջանների համար), պետական նպատակային փոխանցումներից (**3-4%**) և գույքի օգտագործման վճարներից և վարձավճարներից (մոտ 6% համայնքապետարանների և **3%** շրջանների համար):

1. 3ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.

Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրներում ֆինանսական ապակենտրոնացման վերոնշյալ բաղադրիչների փորձի ուսումնասիրության արդյունքում հիմնական եզրակացություններն են.

1) Ենթաազգային մակարդակում օրենսդիր իրավասություններ ունեցող Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններ (Ավստրիա, Բելգիա, Ֆինլանդիա, Գերմանիա, Իտալիա, Պորտուգալիա, Իսպանիա)⁸.

1. 1) Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

- ⇒ Ավստրիա՝ «Ֆիսկալ համահարթեցման մասին» (1948) օրենք և «Ավստրիայի կայունության դաշնագիր».
- ⇒ Բելգիա՝ «Հատուկ ֆինանսավորման մասին ակտ» 1989թ.
- ⇒ Գերմանիա՝ Սահմանադրություն և դաշնային օրենքներ:

1. 2) Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

- ⇒ Ավստրիա՝ Սահմանադրություն և դաշնային օրենքներ.

⁸ <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/All-countries.aspx>

- ⇒ Բելգիա՝ «Հատուկ ֆինանսավորման մասին ակտ».
- ⇒ Գերմանիա՝ Սահմանադրություն և դաշնային օրենքներ:

1. 3) Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

- ⇒ Ավստրիա՝ «Հարկաբյուջետային սահմանադրական օրենք» և «Օրգանական բյուջեի մասին» օրենք (2009 թ.), «Ավստրիայի դաշնային Ֆինանսների գործակալության» միջոցով.
- ⇒ Բելգիա՝ «Հատուկ ֆինանսավորման մասին ակտ».
- ⇒ Գերմանիա՝ Սահմանադրություն և դաշնային օրենքներ:

2) Ենթաազգային մակարդակում օրենսդիր իրավասություններ չունեցող Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններ (Բուլղարիա, Խորվաթիա, Կիպրոս, Չեխիա, Դանիա, Էստոնիա, Ֆրանսիա, Հունաստան, Հունգարիա, Իռլանդիա, Լատվիա, Լիտվա, Լյուքսեմբուրգ, Մալթա, Լեհաստան, Ռումինիա, Սլովակիա, Սլովենիա, Շվեդիա, Նիդեռլանդներ)⁹.

2. 1) Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

- ⇒ Դանիա՝ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենք (1968 թ.).
- ⇒ Ֆրանսիա՝ Սահմանադրություն (2003 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով), «Ապակենտրոնացման մասին» 2004թ. օրենք և «Ֆինանսների մասին» օրենք:
- ⇒ Շվեդիա՝ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք (2004թ.), “Սոցիալական ծառայությունների մասին” օրենք (2001թ.), “Առողջության և բժշկական օգնության մասին” օրենք (1982թ.), “Բնապահպանության մասին” օրենք (1998թ.), “Կրթության մասին” օրենք (1985թ.).

⁹ <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/All-countries.aspx>

2. 2) Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկային վարչարարություն.

- ⇒ Ավստրիա՝ **«Ֆիսկալ համահարթեցման մասին»** (1948) օրենք և **«Ավստրիայի կայունության դաշնագիր»**.
- ⇒ Բելգիա՝ **«Հատուկ ֆինանսավորման մասին ակտ»**.
- ⇒ Գերմանիա՝ **Սահմանադրություն և դաշնային օրենքներ:**
- ⇒ Դանիա՝ **«Տեղական ինքնակառավարման մասին»** 1968 թվականի օրենք, իսկ տեղական հարկերի վարչարարությունն իրականացվում է՝ կառավարության և **«Համայնքների ազգային ասոցիացիայի»** ու **«Շրջանների ազգային ասոցիացիայի»** միջև համաձայնագիր կնքելու միջոցով, որով այդ թվում՝ սահմանվում է տեղական հարկերի դրույքաչափերը.
- ⇒ Էստոնիա՝ **Սահմանադրություն և օրենքներ,**
- ⇒ Ֆրանսիա՝ **Սահմանադրություն** (2003 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով), **«Ապակենտրոնացման մասին»** 2004թ. օրենք և **«Ֆինանսների մասին»** օրենք.
- ⇒ Շվեդիա՝ **«Տեղական ինքնակառավարման մասին»** ՀՀ օրենք (2004թ.) և **«Ապակենտրոնացման մասին»** 2004թ. օրենք:

2. 3) Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և հատուկ դրամաշնորհների հատկացում.

- ⇒ Շվեդիա՝ **«Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենք (2004թ.).**
- ⇒ Դանիա՝ **«Տեղական ինքնակառավարման մասին» 1968 թվականի օրենք:**

2. ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊԱԿԵՆՏՐՈՆԱՑՄԱՆ և ԴՐԱ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՀԱՐԹԵՑՄԱՆ ՀԱՄԱՊԱՐՓԱԿ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒՅԹՆԵՐԸ.

2. 1 Ֆինանսական ապակենտրոնացման վերաբերյալ Հայաստանի օրենսդրությունը և “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” հիմնական իրավակարգավորումները.

Ինչպես արդեն նշել ենք՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության բաղադրիչներ են հանդիսանում՝

1) ֆիսկալ ապակենտրոնացումը և տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորումը.

2) պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացումը.

3) պետական բյուջեից դրամաշնորհների և այսպես կոչվող՝ հատուկ դրամաշնորհների տրամադրումը, որը այս զեկույցի շրջանակներում դիտարկվում է որպես՝ պետական բյուջեից սուբվենցիաների, համահարթեցման դոտացիաների, այլ դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի փոխհատուցման գումարների տրամադրումը.

4) ապակենտրոնացված ֆինանսական միջոցների համահարթեցման մեխանիզմի ձևավորումը:

I. Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորում.

ՀՀ Սահմանադրության 179-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ տեղական ինքնակառավարումը տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավունքն ու

կարողությունն է՝ համայնքի բնակիչների շահերից ելնելով, Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան, սեփական պատասխանատվությամբ լուծելու համայնքային նշանակության հանրային հարցերը:

Միաժամանակ՝ ՀՀ Սահմանադրության 179-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվել է, որ տեղական ինքնակառավարումն իրականացվում է համայնքներում:

ՀՀ Սահմանադրության 186-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համայնքի պարտադիր խնդիրների լուծման նպատակով օրենքով սահմանվում են հարկային և ոչ հարկային այնպիսի աղբյուրներ, որոնք անհրաժեշտ են այդ խնդիրների իրականացումն ապահովելու համար:

Հայաստանում տեղական հարկերի տեսակները և դրույքաչափերը սահմանված են օրենքներով: Որպես տեղական հարկեր՝ ՀՀ հարկային օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով սահմանվել են՝ անշարժ գույքի հարկը և փոխադրամիջոցների գույքահարկը:

“ՀՀ պետական բյուջեի մասին” ՀՀ օրենքով յուրաքանչյուր տարի սահմանվում է, որ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 57-րդ հոդվածով և «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 73-րդ հոդվածով եկամտային հարկից և շահութահարկից համայնքների բյուջեներին մասհանումներ չեն կատարվում, իսկ բնապահպանական վճարներից մասհանումները կատարվում են «Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

Ինչ վերաբերում է “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” կարգորոշումներին՝ 9-րդ հոդվածով սահմանվել է, որ՝

1) ՏԻՄ-երը իրավունք ունեն ազգային տնտեսական քաղաքականության շրջանակներում տնօրինելու համապատասխան սեփական ֆինանսավորման միջոցներ, որոնք նրանք ազատորեն կարող են օգտագործել իրենց լիազորությունների շրջանակում:

2) ՏԻՄ-երի ֆինանսական միջոցները պետք է համաչափ լինեն Սահմանադրությամբ կամ օրենքով նրանց տրված լիազորություններին:

3) ՏԻՄ-երի ֆինանսական միջոցների առնվազն մի մասը պետք է գոյանա տեղական հարկերից և վճարներից, որոնց դրույքաչափերը ՏԻՄ-երը իրավունք ունեն սահմանել օրենքի շրջանակներին համապատասխան:

4) Այն ֆինանսական համակարգերը, որոնց վրա հիմնվում են ՏԻՄ-երի միջոցները, պետք է բավականին բազմազան և ճկուն լինեն, որպեսզի համաքայլ ընթանան ծախսերի փոփոխություններին, որոնք ծագում են տեղական ինքնակառավարումից ծագող խնդիրները իրականացնելիս:

5) ՏԻՄ-երի հետ պատշաճ կերպով պետք է խորհրդատվություններ անցկացվեն վերաբաշխվող միջոցները նրանց հատկացնելու կարգի վերաբերյալ:

Օրենքով սահմանված հատուկ չափորոշիչների հիման վրա ռեսուրսների բաշխում իրականացնելու դեպքում՝ «Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի» այս դրույթը կարող է համարվել իրականացված, եթե վերոնշյալ համապատասխան օրենքի ընդունման ժամանակ ՏԻՄ-երի հետ անցկացվել են խորհրդակցություններ:

II. Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

«Սահմանադրության 182-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 5-րդ մասերի համաձայն՝

1. Տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունները լինում են **սեփական՝** համայնքի **պարտադիր և կամավոր խնդիրների** լուծման նպատակով, ինչպես նաև **պետության կողմից պատվիրակված:** Համայնքի պարտադիր խնդիրները սահմանվում են օրենքով, իսկ կամավոր խնդիրները՝ համայնքի ավագանու որոշումներով:

2. Պետական մարմինների լիազորությունների առավել արդյունավետ իրականացման նպատակով **դրանք օրենքով կարող են պատվիրակվել տեղական ինքնակառավարման մարմիններին:**

5. Տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունները սահմանվում են օրենքով:

«Սահմանադրության 186-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝

1. Համայնքի պարտադիր խնդիրների լուծման նպատակով օրենքով սահմանվում են հարկային և ոչ հարկային այնպիսի աղբյուրներ, որոնք անհրաժեշտ են այդ խնդիրների իրականացումն ապահովելու համար:

2. Համայնքերին պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունները ենթակա են պետական բյուջեից պարտադիր ֆինանսավորման:

“Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական Խարտիայի” 4-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված է, որ պետական լիազորությունների իրականացումը, որպես կանոն, պետք է առավելապես դրվի քաղաքացիներին ամենից մոտ կանգնած իշխանության մարմինների վրա, սակայն պետք է հաշվի առնվեն **լիազորության ծավալը, բնույթը, խնայողության ու արդյունավետության պահանջները:**

Մասնավորապես՝ “Տեղական ինքնակառավարման մասին” ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանված է, որ պետության պատվիրակված լիազորություններն իրականացվում են **ՀՀ կառավարության սահմանած կարգով**, իսկ 8-րդ մասով նույնպես սահմանված է, որ **պետության պատվիրակված լիազորությունները ենթակա են պետական բյուջեից պարտադիր ֆինանսավորման՝** պետության պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորման նպատակով նախատեսված հատկացումների հաշվին, **սակայն դրանց իրականացման կարգերը որևէ իրավական ակտով սահմանված չեն:**

«Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 28.¹ Հոդվածի 1-ին մասի 1.4 կետի «է» ենթակետի համաձայն՝ համայնքի վարչական բյուջեի այլ մուտքերի թվին է դասվում՝ պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման համար տրվող միջոցները:

Միաժամանակ՝ «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 28.³ Հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման

մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար սահմանվել է, որ՝

1. Համայնքների բյուջեներին պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը կատարվում է պետական բյուջեից այդ նպատակով տրամադրվող հատկացումների հաշվին:

2. Պատվիրակված լիազորությունները (այդ թվում՝ դրանց իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը) իրականացվում են օրենքով կամ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ըստ էության՝ “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” 3-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել է, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավունքը և կարողությունը՝ կանոնակարգելու և կառավարելու պետական գործերի զգալի մասը, պետք է սահմանված լինի օրենքով, որն իր հերթին նշանակում է, որ պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին լիազորությունների պատվիրակումը, պետության պատվիրակած լիազորություններն իրականացման կարգը և պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը **անվերապահորեն պետք է սահմանվեն օրենքով**, այլ ոչ թե **«Կառավարության սահմանած կարգով**, ինչպես սահմանված է “Տեղական ինքնակառավարման մասին” ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 7-րդ մասով:

III. Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և այսպես կոչվող՝ հատուկ դրամաշնորհների տրամադրումը, որը այս զեկույցի շրջանակներում դիտարկվում է որպես՝ պետական բյուջեից սուբվենցիաների, համահարթեցման դոտացիաների, այլ դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի փոխհատուցման գումարների տրամադրում.

Սուբվենցիաներ.

Հայաստանի Հանրապետությունում համայնքներին սուբվենցիաները տրամադրվում են՝

1. «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով (ՀՕ-237-Ն, ընդունված է 2016 թվականի դեկտեմբերի 16-ին),
2. “Բյուջետային համակարգի մասին” ՀՀ օրենքով (ՀՕ-137-Ն, ուժի մեջ է 21.08.1997 թվականից),
3. յուրաքանչյուր տարվա ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով.

“Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրման կարգը հաստատելու մասին” ՀՀ կառավարության 2006 թվականի նոյեմբերի 16-ի թիվ 1708-Ն որոշմամբ:

“Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” 3-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել է, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավունքը և կարողությունը՝ կանոնակարգելու և կառավարելու պետական գործերի զգալի մասը, պետք է սահմանված լինի օրենքով, որն իր հերթին նշանալում է, որ Հայաստանի Հանրապետության համայնքներին պետական բյուջեից սուբվենցիաները պետք է տրամադրվեն միայն օրենքով, այլ ոչ թե կառավարության որոշմամբ հաստատված կարգով:

Դրամաշնորհներ և վարկեր.

Հայաստանի Հանրապետության համայնքներին պետական բյուջեից դրամաշնորհները և վարկերը տրամադրվում են՝

⇒ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով (ՀՕ-237-Ն, ընդունված է 2016 թվականի դեկտեմբերի 16-ին),

⇒ “Բյուջետային համակարգի մասին” ՀՀ օրենքով (ՀՕ-137-Ն, ուժի մեջ է 21.08.1997 թվականից),

⇒ յուրաքանչյուր տարվա ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով.

⇒ «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից վարկերի տրամադրման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 1998 թվականի մարտի 9-ի թիվ 168 որոշմամբ:

“Բյուջետային համակարգի մասին” ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ բյուջետային վարկերը վերադարձելիության, ժամկետայնության, արժեքավորման ու վճարովիության սկզբունքով պետական բյուջեից համայնքներին դրամական տեսքով տրվող միջոցներն են:

“Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” 3-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել է, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավունքը և կարողությունը՝ կանոնակարգելու և կառավարելու պետական գործերի զգալի մասը, պետք է սահմանված լինի օրենքով, որն իր հերթին նշանալիում է, որ Հայաստանի Հանրապետության համայնքներին պետական բյուջեից դրամաշնորհները և վարկերը պետք է տրամադրվեն միայն օրենքով, այլ ոչ թե կառավարության որոշմամբ հաստատված կարգով:

IV. Ապակենտրոնացված ֆինանսական միջոցների համահարթեցման մեխանիզմի ձևավորում.

ՀՀ պետական բյուջեից համայնքային բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով դոտացիաների (այսուհետ՝ դոտացիաներ) հատկացումները կարգավորվում են "Ֆինանսական համահարթեցման մասին" Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի հոկտեմբերի 20-ի ՀՕ-202-Ն օրենքով (այսուհետ՝ օրենք), որով սահմանվել է ֆինանսական համահարթեցման հասկացությունը, սկզբունքները, համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով տրամադրվող դոտացիաների հաշվարկման և հատկացման կարգերը:

Օրենքով սահմանվել է ֆինանսական համահարթեցում հասկացությունը, այն է՝ համայնքների ներդաշնակ զարգացմանը նպաստելու, ինչպես նաև բոլոր համայնքներում **նվազագույն մակարդակի ծախսեր կատարելու հնարավորություն ստեղծելու** համար տեղական ինքնակառավարման մարմիններին օրենքով վերապահված **սեփական լիազորությունների իրականացման համար համայնքների ֆինանսական հնարավորությունների միջև առկա տարբերությունների նվազեցում:**

Հայաստանի Հանրապետությունը երաշխավորում է տեղական ինքնակառավարումը՝ առաջնորդվելով "Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի" (15.10.1985թ, Ստրասբուրգ) կարգորոշումներով:

Ըստ էության "Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիան" նախանշել է այն բոլոր թիրախները, որոնց վրա պետք է կենտրոնանա երկրի ֆինանսական ապակենտրոնացման իրավակարգավորումները սահմանող օրենսդրությունը:

2. 2 Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման ներկա վիճակը և ցուցանիշները.

Հայաստանի Հանրապետությունում համայնքների բյուջեներին իրավական ակտերով ամրագրվող եկամուտներն են՝

1. Հարկային եկամուտները.
2. Տուրքերը.
3. Պաշտոնական դրամաշնորհները.
4. Այլ եկամուտները:

Հայաստանում ներկայումս համայնքի բյուջեն ձևավորվում է համայնքների բյուջեներին՝ օրենքով և իրավական այլ ակտերով ամրագրվող մուտքերից, այդ թվում՝

1. հարկային եկամուտներից, որոնց մեջ ներառված են տեղական հարկերը (հողի հարկ, գույքահարկ, հյուրանոցային հարկ), եկամտային հարկից, շահութահարկից և բնապահպանական վճարներից մասհանումներ, հողի հարկի և գույքահարկի գծով համայնքի բյուջե վճարումների բնագավառում բացահայտված հարկային օրենսդրության խախտումների համար հարկատուներից գանձվող տույժեր և տուգանքներ.

2. համահարթեցման դոտացիաներից.

3. պետական բյուջեի սուբվենցիաներից, այլ դոտացիաներից և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի փոխհատուցման նպատակով պետական բյուջեից տրամադրվող վճարներից:

Ըստ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության բաղադրիչների՝ սույն բաժնում ներկայացվում է Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման ներկա վիճակը և ցուցանիշները.

I. Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորում.

Ֆիսկալ քաղաքականությունը և տեղական հարկերի վարչարարությունը Հայաստանում իրականացվում է հետևյալ մոտեցումներով՝

1) **անշարժ գույքի հարկը և փոխադրամիջոցների գույքահարկը՝** որպես տեղական հարկեր, սահմանված են ՀՀ հարկային օրենսգրքով և օրենքներով, և ՏԻՄ-երը կիրառում են ՀՀ հարկային օրենսգրքով սահմանված դրույքաչափերը.

2) **հյուրանոցային հարկը և այլ տեղական հարկերը՝** օրենքներով սահմանված չեն և ՏԻՄ-երը դրանք դեռևս չեն կիրառում.

3) **հարկային օրենսգրքով** սահմանվել են հարկերի տեսակներ, որոնք վճարվում են միայն ՀՀ պետական բյուջե:

Հայաստանում համայնքների հարկային եկամուտների ինքնավարության աստիճանի ցուցանիշ առկա չէ, մասնավորապես՝ համայնքների եկամուտների կազմում ներառված հարկային եկամուտների գծով դրույքաչափերի սահմանման իրավասությամբ Հայաստանի համայնքներն օժտված չեն (Ավստրիայում՝ **80%**, Շվեդիայում՝ **53%**, ԵՄ միջին ցուցանիշը մոտ **70%-75%**):

Հայաստանում ֆինանսական անկախության ցուցիչներն ունեն հետևյալ պատկերը (**տես ցուցանիշները Հավելված N1-ում**)՝

1) Հայաստանի պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում համայնքների միայն հարկերի (առանց տեղական տուրքերի և վճարների) ցուցանիշների համամասնությունը **2016-2019թթ.** միջինը կազմել է ընդհամենը **2.1%**, որը նշանակում է, որ համայնքների ֆիսկալ ապակենտրոնացման ցուցիչը կազմում է **2.1%** և հետևաբար երկրում ֆիսկալ կենտրոնացման ցուցիչը կազմում է **98.9%**: Ցույցիչը ցույց է տալիս, որ երկրում գանձվող հարկերի **98.9%** կենտրոնացված է պետական բյուջեում.

2) Համայնքների հարկային եկամուտների համամասնությունը (առանց տեղական տուրքերի և վճարների) համայնքների բյուջեների եկամուտներում **2016-2019թթ.**

միջինը կազմել է ընդհամենը **17%**, որը նշանակում է, որ համայնքների հիմնական ֆինանսական միջոցները գոյանում են պետական բյուջեի կամ արտաքին այլ միջոցների հաշվին.

3) Հայաստանում համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում **2016-2019թթ.** միջինը կազմել է ընդհամենը **10.0%**, որը նշանակում է, որ համայնքների եկամուտների ապակենտրոնացման ցուցիչը կազմում է **10.0%** և հետևաբար երկրում եկամուտների կենտրոնացման ցուցիչը կազմում է **90%**: Ցուցիչը ցույց է տալիս, որ երկրում առկա եկամուտների **90%** կենտրոնացված է պետական բյուջեում.

4) Հայաստանում համայնքների բյուջեների եկամուտներում տեղական հարկերը, տուրքերը, տեղական վճարները և համայնքների բյուջեներ վճարվող պետական տուրքերը **2016-2019թթ.** միջինը կազմել են ընդհամենը **28,9%**, որը նշանակում է, որ ՏԻՄ-երի ֆինանսական անկախության մակարդակի ցուցիչը կազմում է **28,9%**:

II. Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

Հայաստանի 11 մարզերի համայնքներում միջին տարեկան կտրվածքով 2018 թվականին **502** համայնքներից **45** համայնք է ստացել պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից ֆինանսավորում, որը կազմել է **25,339,684.8 հազ. դրամ (տես ցուցանիշները Հավելված N1-ում)**:

2019 թվականին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից ֆինանսավորումը կազմել է **28,248,853.9 հազ. դրամ (տես ցուցանիշները Հավելված N1-ում)**, կամ գերազանցել է 2018 թվականի ֆինանսավորման ցուցանիշը **11.52%-ով**:

Երևան քաղաքի դեպքում՝ պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից 2018 թվականին ֆինանսավորումը կազմել է **24,974,967.2 հազ. դրամ** կամ բոլոր համայնքներին 2018 թվականին տրված ֆինանսավորման **(25,339,684.8 հազ. դրամ) 98.56%**: Իսկ 2019 թվականին Երևան

քաղաքի ֆինանսավորումը կազմել է **27,881,769.8 հազ. դրամ** (կամ գերազանցել է 2018 թվականի ֆինանսավորման ցուցանիշը **11.66%-ով**) կամ բոլոր համայնքներին 2019 թվականին տրված ֆինանսավորման (**28,248,853.9 հազ. դրամ**) **98.68%**:

Հավելված N1-ի ցուցանիշները ցույց են տալիս, որ 2018 թվականին պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունները **98.56%-ով** իրագործել է Երևան քաղաքը, իսկ 2019 թվականին՝ **98.68%**, կամ որ արդարացի է ասել՝ պետական բյուջեից 2018 թվականին ֆինանսավորման **98.56%-ը**, իսկ 2019 թվականին՝ **98.68%**, ստացել է Երևան քաղաքը:

Ստացվում է մի իրավիճակ, երբ պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից ֆինանսավորման քաղաքականությունը միտված է **«ուժեղացնելու»** կամ ֆինանսապես ավելի ամրապնդելու ֆինանսական կայուն կարողություններ ունեցող Երևանին, որի արդյունքում ակնհայտ է դառնում պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից ֆինանսավորման նոր և **«արդար»** քաղաքականության մշակման անհրաժեշտությունը:

III. Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և այսպես կոչվող՝ հատուկ դրամաշնորհների տրամադրումը, որը այս զեկույցի շրջանակներում դիտարկվում է որպես՝ պետական բյուջեից սուբվենցիաների, համահարթեցման դոտացիաների, այլ դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի փոխհատուցման գումարների տրամադրում.

ՀՀ պետական բյուջեից 2016 թվականին համայնքներին հատկացվել են **6. 53** մլր. դրամի, 2017 թվականին՝ **9. 09** մլր. դրամի, 2018 թվականին՝ **11. 13** մլր. դրամի, 2017 թվականին՝ **15. 17** մլր. դրամի, նպատակային սուբվենցիաներ (**տես ցուցանիշները Հավելված N1-ում**):

IV. Ապակենտրոնացված ֆինանսական միջոցների համահարթեցման մեխանիզմի ձևավորում.

Համայնքների բյուջեների եկամուտներում ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաները **2016-2019թթ.** միջինը կազմել են **36.9%**: Երևան քաղաքին հատկացված ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների համամասնությունը համայնքներին հատկացված ընդհանուր դոտացիաներում **2016-2019թթ.** միջինը կազմել է **27.7%** և հետևաբար մնացած համայնքներինը **72.3%** (**տես ցուցանիշները [Հավելված N1-ում](#)**):

Երևան քաղաքին՝ մեկ բնակչի հաշվարկով, **2016-2019թթ.** միջինը տրամադրվել է **12.4 հազ. դրամ** ֆինանսական համահարթեցման դոտացիա, իսկ մնացած համայնքներին՝ **18.6 հազ. դրամ** դոտացիա, կամ միջինը **49.4%-ով** ավելի (**տես ցուցանիշները [Հավելված N1-ում](#)**):

Երևան քաղաքի բյուջեի եկամուտներում ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների համամասնությունը **2016-2019թթ.** միջինը կազմել է **18.3%**, իսկ մնացած համայնքների մասով՝ միջինը կազմել է **60.7%**:

Այս ցուցանիշն իր հերթին նշանակում է, որ համայնքների եկամուտների գերակշիռ մասը հիմնականում ապահովում է կենտրոնական իշխանությունը, իսկ ֆինանսական համահարթեցման ներկա համակարգը չի մոտիվացնում մնացած համայնքների սեփական եկամուտների ավելացումը:

ՏԻՄ-երի ֆինանսական կախվածությունը պետական բյուջեից դեռևս բավական մեծ է, քանի որ համայնքի բյուջեի՝ օրենսդրությամբ նախատեսված եկամուտների զգալի մասի վերաբերյալ որոշումներն ընդունվում են պետական կառավարման մարմինների կողմից: Ավելին՝ մարզպետարանները հանդիսանում բյուջետային կարգադրիչ ՏԻՄ-երի համար, որը նվազեցնում է տեղական ինքնակառավարման ինքնուրույնության մակարդակը:

Երևան քաղաքում մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտներն՝ առանց ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների, **2016-2019թթ.** միջինը կազմել է **55.6 հազ. դրամ**, իսկ նույն ցուցանիշը ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հետ միասին միջինը կազմել է **68.0 հազ. դրամ**:

Մնացած համայնքների մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտներն՝ առանց ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների, **2016-2019թթ.** միջինը կազմել է **12.3 հազ. դրամ**, իսկ նույն ցուցանիշը ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հետ միասին միջինը կազմել է **30.9 հազ. դրամ** կամ Երևանի ցուցանիշից **37.1 հազ. դրամով պակաս (2.2 անգամ պակաս)**:

Մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտների տեսանկյունից առկա է ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների բաշխման անհավասար մոտեցում և ունացած համայնքների մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտները ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հետ միասին **2.2 անգամ քիչ է Երևանի ցուցանիշից**:

Իսկ եթե հաշվի առնենք նաև այն հանգամանքը, որ Երևանի եկամուտները **2016-2019թթ.** միջինը կազմել են բոլոր համայնքների բյուջեների ընդհանուր եկամուտների **55.8%-ը (տես ցուցանիշները Հավելված N1-ում)**, ապա եկամուտների բաշխման անհավասարությունն առավել քան ակնհայտ է դառնում, քանի որ Երևան քաղաքի եկամուտները գերազանցում է մնացած բոլոր համայնքների եկամուտները միասին վերցված:

Ինչը նշանակում է, որ դեռևս Հայաստանում կանոնակարգման անհրաժեշտություն կա “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” այն պահանջը, համաձայն որի՝ ֆինանսական առումով առավել թույլ ՏԻՄ-երի պաշտպանությունը պահանջում է ֆինանսական համահարթեցման ընթացակարգերի հաստատում կամ հավասարազոր միջոցառումներ, որոնք ուղղված են տեղական մարմինների պոտենցիալ ֆինանսական աղբյուրների անհամաչափ բաշխման արդյունքների և նրանց ֆինանսական վերադիր ծախսերի ճշգրտմանը:

Երևան քաղաքում մեկ բնակչին բաժին ընկնող ծախսերը, այդ թվում՝ ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հաշվին կատարված ծախսերը, **2016-2019թթ.** միջինը կազմել են **64,7 հազ. դրամ**, իսկ մնացած համայնքների մեկ բնակչին բաժին ընկնող ծախսերը կազմել են **30. 0 հազ. դրամ (տես ցուցանիշները Հավելված N1-ում)**:

Օրենքով սահմանված ֆինանսական համահարթեցումը որպես՝ բոլոր համայնքներում **նվազագույն մակարդակի ծախսեր կատարելու հնարավորություն ստեղծելու** համար տեղական ինքնակառավարման մարմիններին **օրենքով վերապահված սեփական լիազորությունների իրականացման համար** համայնքների **ֆինանսական հնարավորությունների միջև առկա տարբերությունների նվազեցում**, գործող օրենքի կիրարկման արդյունքում չի իրագործվում, քանի որ եթե Երևան քաղաքում մեկ բնակչին բաժին ընկնող ծախսերը **2016-2019թթ.** միջինը կազմել են **64,7 հազ. դրամ**, ապա մնացած համայնքներում **30.0 հազ. դրամ կամ 2.15 անգամ** պակաս, որը նշանակում է, որ դոտացիաների հատկացման գործող համակարգը համայնքների ֆինանսական հնարավորությունների միջև առկա տարբերությունները չի նվազեցնում:

Ստացվում է մի իրավիճակ, երբ ֆինանսական համահարթեցման քաղաքականությունը միտված է **“ուժեղացնելու”** կամ ֆինանսապես ավելի ամրապնդելու ֆինանսական կայուն կարողություններ ունեցող Երևանին, որի արդյունքում ակնհայտ է դառնում համայնքների խմբավորման քաղաքականության արդյունավետությունը, և խմբավորված համայնքների նկատմամբ ֆինանսական արդար **“համահարթեցման”** քաղաքականության կիրառումը:

Ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հատկացման գործող համակարգը չի ապահովում նաև **“Ֆինանսական համահարթեցման մասին”** գործող օրենքով սահմանված՝ համայնքների ֆինանսական հնարավորությունների միջև առկա անհամաչափության մեղմացման սկզբունքը:

Դրա ակնհայտ փաստարկն է նաև այն, որ Երևան քաղաքին **2016-2019 թվականներին՝** որպես ֆինանսական համահարթեցման դոտացիա, տրամադրվել նույն գումարի՝ **12.4 մլդ. դրամի** չափով, որը նշանակում է, որ հաշվարկների հիմքում ընկած է ոչ թե ֆինանսապես թույլ համայնքներին ֆինանսական համահարթեցման միջոցով աջակցությունը, այլ անհավասար ֆինանսական համահարթեցում իրականացնելու մոտեցումը:

2.3 Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիմնադրույթները.

Հիմք ընդունելով սույն զեկույցում ներկայացված ֆինանսական ապակենտրոնացման Եվրոպայի Խորհրդի անդամ երկրների փորձը, Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման վիճակի գնահատականը և ցուցանիշները՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիմնադրույթների գծով առաջարկությունները հետևյալն են.

I. Քաղաքական որոշումներ.

Ֆինանսական ապակենտրոնացման Եվրոպայի Խորհրդի անդամ երկրների փորձը փորձը ցույց է տալիս, որ երկրում ֆինանսական ապակենտրոնացում իրականացնելու քաղաքական կամքի դրսևորումն առանցքային նշանակություն ունի:

Հայաստանում քաղաքական կամքի դրսևորման քայլերն առաջարկվում են հետևյալ հաջորդականությամբ՝

1. Հիմնվելով ֆինանսական ապակենտրոնացման Եվրոպական փորձի արդյունքների վրա՝ քաղաքական կամաարտահայտման առաջին քայլը Հայաստանում պետք է հանդիսանա՝ երկրի գլխավոր օրենքում ֆինանսական ապակենտրոնացման հիմնադրույթների սահմանումը (օրինակ՝ **Ֆրանսիա, Դանիա, Շվեդիա**):

Քանի որ այս քայլի իրագործումը նշանակում է Սահմանադրության փոփոխությունների նախաձեռնություն և իհարկե հանրաքվե, ապա ակնհայտ է, որ այն երկարաժամկետ հեռանկարում միայն կարող է դիտարկվել: Բացառությամբ այն իրավիճակի, եթե ներկա զարգացումների մոտիվներով պայմանավորված՝ կառավարող դաշինքը որոշի իրականացնել ՀՀ Սահմանադրության փոփոխություններ երկրում, որի գործընթացների ընթացքում կարող է իրագործվել նաև սահմանադրության բարեփոխումներ՝ սահմանելու երկրում ֆինանսական ապակենտրոնացման հիմնադրույթները:

Այնուամենայնիվ՝ ՀՀ Սահմանադրության 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանվել է, որ՝ համայնքի ավագանին օրենքով սահմանված դրույքաչափերի շրջանակներում սահմանում է տեղական հարկեր և տուրքեր, իսկ ՀՀ Սահմանադրության 186-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել է, որ՝ համայնքի պարտադիր խնդիրների լուծման նպատակով օրենքով սահմանվում են հարկային և ոչ հարկային այնպիսի աղբյուրներ, որոնք անհրաժեշտ են այդ խնդիրների իրականացումն ապահովելու համար: ՀՀ Սահմանադրության նշված հոդվածները տալիս են անհրաժեշտ և բավարար իրավական հիմքեր՝ անգամ ՀՀ Սահմանադրության մեջ ֆինանսական ապակենտրոնացման ուղղակիորեն սահմանված հիմնադրույթներ չունենալու պարագայում՝ ՀՀ օրենքներով սահմանել ֆինանսական ապակենտրոնացման կարգորոշումները և իրավահարաբերությունները:

2. Քաղաքական կամքի դրսևորման հաջորդ քայլը պետք է հանդիսանա **ֆինանսական ապակենտրոնացման դետալացված ռազմավարության մշակումը** և հաստատումը, իսկ որպես ռազմավարության բաղադրիչների գործողությունների ծրագրի մաս՝ ըստ ռազմավարության բաղադրիչների սահմանել հետևյալը՝

I. Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորում.

1. 1 մշակել և ընդունել «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենքը.

1. 2 մշակել և հաստատել «Տեղական հարկերի վարչարարության հայեցակարգը».

1. 3 նախաձեռնել փոփոխություններ և (կամ) լրացումներ՝ հարկային օրենսգրքում, «Տեղական ինքնալառավարման մասին», «Բյուջետային համակարգի մասին», «Գույքահարկի մասին» և «Հողի հարկի մասին» ՀՀ օրենքներում.

1. 4 քննարկել «Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը.

1. 5 քննարկել «Զբոսաշրջային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը:

Միաժամանակ շատ արդիական է միավորելու «Գույքահարկի մասին» և «Հողի հարկի մասին» ՀՀ օրենքները մեկ օրենքի մեջ, որի համար անհրաժեշտ է մշակել և ընդունել «Գույքային հարկի մասին» ՀՀ օրենքը:

II. Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

2. 1 մշակել և հաստատել «Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգը».

III. Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և այսպես կոչվող՝ հատուկ դրամաշնորհների տրամադրումը, որը այս զեկույցի շրջանակներում դիտարկվում է որպես՝ պետական բյուջեից սուբվենցիաների, համահարթեցման դոտացիաների, այլ դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի փոխհատուցման գումարների տրամադրում.

3. 1 մշակել և ընդունել «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրման մասին» ՀՀ օրենքը.

3. 2 մշակել և ընդունել «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքներին դրամաշնորհների և վարկերի տրամադրման մասին» ՀՀ օրենքը.

IV. Ապակենտրոնացված ֆինանսական միջոցների համահարթեցման մեխանիզմի ձևավորում.

4.1 մշակել և ընդունել «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենք.

Քաղաքական կամքի դրսևորման վերոնշյալ քայլերը պետք է ներառված լինեն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հնգամյա գործունեության միջոցառումների ծրագրում:

Ըստ էության՝ վերոնշյալ քայլերը հանդիսանալու են ֆինանսական ապակենտրոնացման միջոցառումների ծրագրի հիմնական ուղղությունները:

“Ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության” յուրահատուկ ձևաչափ գույություն չունի, քանի որ այն առաջին հերթին հիմնվում է երկրի սահմանադրության, այլ օրենքների, իրավակիրառ պրակտիկայի և տեղական ժողովրդավարության գործնական ու ավանդական գործելաոճի վրա, սակայն այն կարող է ներառել՝ քաղաքական, տնտեսական, ֆինանսական և ֆիսկալ կարողությունների ինստիտուցիոնալ զարգացման և ժողովրդագրական բնութագրերը (ներառյալ՝ բնակչության աճը, տարիքային բաժանումը, բնակչության առողջության վիճակը, տնային տնտեսությունների կազմը, ծնելիությունը և կյանքի տևողությունը և այլն):

II. Ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության քաղաքականության միջոցառումները և օրենսդրական նախաձեռնությունների առաջարկությունները.

Առաջարկվում է ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հետևյալ քաղաքականությունը.

Միջոցառում N1. Մշակել և ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատել **ֆինանսական ապակենտրոնացման դետալացված ռազմավարությունն**, իսկ որպես ռազմավարության բաղադրիչների գործողությունների ծրագրի մաս՝ ըստ ռազմավարության բաղադրիչների սահմանել հետևյալը՝

I. Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորում.

1. 1 մշակել և ընդունել «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենքը **(մանրամասները՝ Միջոցառում N3-ում).**

1. 2 մշակել և հաստատել «Տեղական հարկերի վարչարարության հայեցակարգը», մասնավորապես՝

⇒ ապահովել ՀՀ Սահմանադրության 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իրավակիրառման գործընթացը, որով սահմանվել է, որ՝ համայնքի ավագանին օրենքով սահմանված դրույքաչափերի շրջանակներում սահմանում է տեղական հարկեր և տուրքեր.

⇒ համայնքների հարկերի վարչարարություն ունենալու իրավակարգավորման սահմանումը գործող օրենքներում և այդ վարչարարության հիման վրա տեղական նոր հարկատեսակների համակարգի ներդրումը, մասնավորապես՝ միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ համայնքների կողմից տեղական նոր հարկատեսակների համակարգի կիրառումը համայնքի ֆինանսական կարողությունների ինստիտուցիոնալ զարգացման, լավագույն խթանն է հանդիսացել.

1. 3 նախաձեռնել փոփոխություններ և (կամ) լրացումներ՝ հարկային օրենսգրքում, «Տեղական ինքնապաշտպանության մասին», «Բյուջետային համակարգի մասին», «Գույքահարկի մասին» և «Հողի հարկի մասին» ՀՀ օրենքներում.

1. 4 քննարկել «Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը.

1. 5 քննարկել «Զբոսաշրջային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը:

Միաժամանակ շատ արդիական է միավորելու «Գույքահարկի մասին» և «Հողի հարկի մասին» ՀՀ օրենքները մեկ օրենքի մեջ, որի համար անհրաժեշտ է մշակել և ընդունել «Գույքային հարկի մասին» ՀՀ օրենքը:

II. Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.

2. 1 մշակել և հաստատել «Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգը».

III. Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և այսպես կոչվող՝ հատուկ դրամաշնորհների տրամադրումը, որը այս զեկույցի շրջանակներում դիտարկվում է որպես՝ պետական բյուջեից սուբվենցիաների, համահարթեցման դոտացիաների, այլ դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի փոխհատուցման գումարների տրամադրում.

3. 1 մշակել և ընդունել «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրման մասին» ՀՀ օրենքը, որով առաջարկվում է սահմանել՝ ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին ՀՀ համայնքներին ներդրումային և զարգացման այլ ծրագիր իրականացնելու սկզբունքները և նախապայմանները, ծրագրի հիման վրա ծրագրային հայտ կազմելու, ներկայացնելու և ծրագրային հայտը գնահատելու ընթացակարգը, ծրագրային հայտերը գնահատող մարմնի՝ հանձնաժողովի ստեղծումը, հանձնաժողովի իրավասությունները և հանձնաժողովի կազմին ներկայացվող պահանջները, համայնքի կողմից ծրագրի

համաֆինանսավորման աղբյուրը, սուբվենցիայի տրամադրման պայմանագրին ներկայացվող պահանջները, ինչպես նաև ծրագրերի իրականացման արդյունավետության մշտադիտարկման և գնահատման հետ կապված հարաբերությունները:

3. 2 մշակել և ընդունել «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքներին դրամաշնորհների և վարկերի տրամադրման մասին» ՀՀ օրենքը, որով առաջարկվում է սահմանել՝

1) պետական բյուջեից դրամաշնորհներ և վարկեր համայնքների կողմից ստանալու հստակ սկզբունքներ, նախապայմաններ և ընթացակարգեր,

2) պետական բյուջեից դրամաշնորհներ և վարկեր ստանալու համար համայնքների կողմից ներկայացվող ծրագրային հայտերին ներկայացվող պահանջներ,

3) պետական լիազորված մարմին ծրագրերը ներկայացնելու ընթացակարգը, ինչպես նաև ծրագրերի ներկայացումը միջգերատեսչական գնահատող մարմնի գնահատմանը և եզրակացության ստացումը.

4) ընթացակարգերը, թե ինչպես են համայնքները ներկայացնելու ծրագրերը՝ միջնաժամկետ ծախսային ծրագրի և բյուջետային ֆինանսավորման հայտերի ներկայացման գործընթացներում.

5) տրամադրված դրամաշնորհների և վարկերի հիման վրա ծրագրերի իրականացման արդյունավետության նկատմամբ պատշաճ վերահսկողություն և արդյունքների մշտադիտարկում:

IV. Ապակենտրոնացված ֆինանսական միջոցների համահարթեցման մեխանիզմի ձևավորում.

4. 1 մշակել և ընդունել «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենք **(մանրամասները՝ Միջոցառում N3-ում):**

Միջոցառում N2. ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության մշակման աշխատանքներին զուգահեռ՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման քաղաքականության իրագործման համար գնահատել հնարավոր ազդեցությունը՝

- երկրի տնտեսական աճի մակարդակի վրա.
- համախառն ներքին արդյունքի մակարդակի վրա.
- գործարար ինդեքսների փոփոխությունների վրա.
- գործարար միջավայրի ակտիվության փոփոխությունների վրա:

Միջոցառում N3. ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության մշակմանը զուգահեռ՝ մշակել համայնքների եկամուտների համահարթեցման հորիզոնական մեխանիզմը (եկամուտների և ծախսերի համահարթեցման միևնույն հարթության վրա դիտարկելու սկզբունքով), “Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» օրենքով, որով առաջարկվում է սահմանել՝ ՀՀ պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման քաղաքականությունները, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման սկզբունքները, նախապայմանները և ընթացակարգը, պատվիրակված լիազորությունների և համայնքների պարտադիր խնդիրների իրականացման ծախսերի ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորման կարգը, համայնքների եկամուտների ֆինանսական համահարթեցման հորիզոնական մեխանիզմը, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների և համայնքների պարտադիր խնդիրների իրականացման ծախսերը ֆինանսավորելու պայմանագրին ներկայացվող պահանջները, ինչպես նաև պետական բյուջեից համայնքին տրամադրված միջոցների նպատակային օգտագործման մշտադիտարկման և գնահատման հետ կապված հարաբերությունները:

Ֆինանսական ապակենտրոնացման քաղաքականություն իրագործելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև ապակենտրոնացվող ֆինանսական միջոցների համահարթեցումը, հակառակ դեպքում՝ մայրաքաղաքում կամ համեմատաբար խոշոր քաղաքներում կարող են կենտրոնանալ ֆինանսական ապակենտրոնացման արդյունքում մասհանվող ֆինանսական միջոցների գերակշիռ մասը:

Ֆինանսական համահարթեցում իրականացնելու նպատակով կարող է սահմանվել պայմանական անվանվող **«Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման, ինչպես նաև տեղական ինքնակառավարման ֆինանսների համահարթեցման բյուջետային ծրագիր»**, որով կենտրոնական կառավարությունը կիրականացնի ֆինանսական համահարթեցում՝ համայնքների ծախսերի պահանջներին համապատասխան (հաշվարկվում են ժողովրդագրական գործոնների, մայրաքաղաքից հեռավորության, աշխարհագրական դիրքի (դաշտավայրային, նախալեռնային, լեռնային), սահմանամերձ և այլ չափանիշների հիման վրա):

Եվրոպական մի շարք երկրներում, օրինակ՝ կենտրոնական հարկային համակարգից տեղական բյուջեներին կատարվող մասհանումները փոխարինել են՝ համահարթեցման դոտացիաներին և պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման համար պետական բյուջեից վճարվող միջոցներին, քանի որ դրանք հատկացվել են միևնույն գործոնների և չափանիշների կիրառմամբ:

Հայաստանի դեպքում նույնպես՝ համայնքների եկամուտների համահարթեցման հորիզոնական մեխանիզմի կիրառման դեպքում այն կարող է փոխարինել համահարթեցման դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման համար պետական բյուջեից վճարվող միջոցների վճարման մեխանիզմներին:

Արդյունքում ուղղակիորեն պետական բյուջեի միջոցները՝ որպես համահարթեցման դոտացիաներ և պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման համար պետական բյուջեից վճարվող միջոցներ օգտագործելու

փոխարեն՝ կիրականացվի ֆինանսական ապակենտրոնացում: Ավելին՝ կկանոնակարգվի պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման համար պետական բյուջեից միջոցների վճարումը, կսահմանվի վճարման չափանիշներ և չափորոշիչներ:

Արդյունքում կբարձրանա Հայաստանի համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում, որը **2016-2019թթ.** միջինը կազմել է ընդհամենը **10.0%**, որը նշանակում է, որ համայնքների եկամուտների, այն է՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ցուցիչը կազմում է **10.0%** և հետևաբար երկրում եկամուտների կենտրոնացման ցուցիչը կազմում է **90%**: Ցուցիչը ցույց է տալիս, որ երկրում առկա եկամուտների **90%** կենտրոնացված է պետական բյուջեում:

Վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիման վրա ֆիսկալ ապակենտրոնացում, տեղական հարկային վարչարարության համակարգի ձևավորում և առաջարկվող մշակվելիք օրենքների համաձայն՝ համայնքներին դրամաշնորհներ, սուբվենցիաներ և պետական բյուջեի վարկեր տրամադրելու արդյունքում, կբարձրանա Հայաստանի ֆինանսական ապակենտրոնացման ցուցիչը (**10%-ի** փոխարեն միջինը կարող է կազմել **15.9%**, իսկ համայնքների ֆիսկալ ապակենտրոնացման ցուցիչը՝ **2.1%-ի** փոխարեն, միջինը կարող է կազմել **7.5%**: ֆիսկալ ապակենտրոնացման ցուցիչն օրինակ Եվրոպական և Եվրոպական գործընկերության մի քանի երկրներում ունի հետևյալ պատկերը՝ Մալթա **0%**, Թուրքիա **3%**, Կիպրոս **3%**, Հունաստան **3%**, Ռումինիա **6%**, Իռլանդիա **7%**, Պորտուգալիա **11%**, Լիտվա **12%**, Մեծ Բրիտանիա **13%**, Սլովակիա **14%**, Նիդեռլանդներ **14%**, Սլովենիա **16%**, Իսրայել **18%**, Էստոնիա **19%**, Լեհաստան **22%**, Չեխիա **23%**, Լատվիա **25%**, Իսլանդիա **39%**, Ֆինլանդիա **49%**, Շվեդիա **76%** և Դանիա **87%**:

Իհարկե **COVID19** նոր կորոնավիրուսային վարակի տարածման հետևանքով կիրառվող արտակարգ դրության արդյունքում՝ «Արժույթի միջազգային հիմնադրամը» (ԱՄՀ) 2020 թվականին, Հայաստանի տնտեսության համար կանխատեսել է՝ իրական

ՀՆԱ-ի 1. 5% նվազում և 0. 8% սպառողական գների ավելացում¹⁰, որը չի կարող իր ազդեցությունը չունենալ տեղական ֆինանսների եկամուտների ձևավորման վրա:

Միջոցառում N4. Հաստատված ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության և որպես վերջինիս բաղադրիչ՝ ֆիսկալ ապակենտրոնացման և “Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների հիման վրա, ինչպես նաև «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի լրացումով՝ ներդնել համայնքների կողմից տեղական հարկային վարչարարության սահմանման և իրագործման ինստիտուտը, որով կապահովի համայնքների համար տեղական նոր հարկատեսակների համակարգի ներդրումը, մասնավորապես՝ **«Զբոսաշրջային հարկի մասին» օրենքի** նախագծի հիմնադրույթների գծով համայնքների կողմից ներկայացված առաջարկությունների հիման վրա՝ օրենքի նախագծի մշակում և ընդունում: Օրենքով կսահմանվի, որ զբոսաշրջիկներից՝ գիշերակացի վճարի հետ մեկտեղ, հյուրանոցների կողմից գանձվում է որոշակի հավելյալ տոկոս, որը կոչվում է զբոսաշրջային հարկ, որն այնուհետև հարկի տեսքով ուղղվում է համայնքային բյուջե: Զբոսաշրջային հարկը թույլ է տալիս ամեն տարի որոշակի գումար մուտքագրել համայնքային բյուջե և այն օգտագործել համայնքի բնակավայրերի ենթակառուցվածքները բարելավելու և հետագայում զբոսաշրջիկների համար բնակավայրերն ավելի գրավիչ դարձնելու ուղղությամբ:

Սույն միջոցառման շրջանակներում առաջարկվում է կազմակերպել նաև **«Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի** նախագծի լրամշակման, քննարկման և ընդունման գործընթացը, որի լրամշակմամբ առաջարկվում է Եվրոպական փորձի հիման վրա սահմանել հարկի դրույթաչափի սանդղակ, որի շրջանակներում կապահովի ՀՀ Սահմանադրության 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իրավակիրառումը,

¹⁰ <https://www.imf.org/en/Countries/ARM>

համաձայն որի՝ օրենքով սահմանված դրույքաչափերի շրջանակներում համայնքի ավագանին կսահմանի տեղական հարկի իր դրույքաչափը, որն ինչպես արդեն նշել ենք՝ կբարձրացնի համայնքների հարկային եկամուտների ինքնավարության աստիճանը:

Միջոցառում N5. Սահմանել մշտադիտարկման մեխանիզմ (մշտադիտարկման տարեկան պլան և գնահատում) գնահատելու՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման արդյունքում ֆինանսական համահարթեցմամբ տրվող միջոցների և ՏԻՄ-երի կողմից սեփական լիազորությունների մեջ մտնող՝ համայնքի պարտադիր խնդիրների լուծման նպատակով աշխատանքների կատարման կամ ծառայությունների մատուցման որակական և քանակական ցուցանիշների միջև կապը:

Մասնավորապես՝ պարտադիր խնդիրների լուծումն ինչ արդյունավետությամբ է իրականացվել, ինչ որակական նոր կարողություններ են ստեղծվել համայնքի հանրային նշանակության հարցեր լուծելու համար, ինչպիսի հավելյալ արժեք է այն ստեղծել և արդյունավետ իրականացման արդյունքում ինչպես է աճել շահառուների թվաքանակը կամ արդյունքային այլ ցուցանիշները:

Միջոցառում N6. Վերոնշյալ բոլոր միջոցառումները ներառել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հնգամյա գործունեության միջոցառումների ծրագրում:

III. ՏԻՄ-ի անձնակազմի մասնագիտական կարողությունների բարձրացում և ՏԻՄ-երի ժամանակակից տեխնիկական վերազինում.

Եվրոպական միության երկրների փորձը ցույց է տվել, որ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության իրագործման նպատակով անհրաժեշտ է գնահատել նաև ՏԻՄ-ի անձնակազմի մասնագիտական կարողությունները, քանի որ

Ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության իրագործումը պահանջում է նոր մասնագիտական մոտեցումներ՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիման վրա՝ ֆիսկալ ապակենտրոնացում իրականացնելու, ինչպես նաև տեղական հարկերի վարչարարության մշակման, տեղական նոր հարկատեսակների ներդրման համակարգի մշակման և կիրառման համար:

Արդյունքում անհրաժեշտ է գնահատել ՏԻՄ-ի անձնակազմի մասնագիտական առկա կարողությունները, գնահատել վերապատրաստման թեմաները և պահանջարկը, մշակել վերապատրաստման մոդուլները և հետևողականորեն իրագործել վերապատրաստումը:

Բացի այդ՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիման վրա՝ ֆիսկալ ապակենտրոնացում իրականացնելու, ինչպես նաև տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորման նպատակով՝ տեղական հարկերի հաշվառման և գանձման տեխնիկական համակարգեր ստեղծելու նպատակով անհրաժեշտ է գնահատել նման համակարգի ներդրման ֆինանսական միջոցների չափը, տեխնիկական միջոցների բնութագրիչները, տեխնիկական միջոցների և դրանց ծրագրային ապահովման որակական և քանակական ցուցանիշները:

Հայաստանի դեպքում անհրաժեշտ է քննարկել՝ համայնքում հարկերի հաշվարկման և գանձման համակարգերի ներդրման կամ հարկերի հաշվարկման և գանձման կենտրոնացված համակարգի կիրառման ֆինանսական և տնտեսական նպատակահարմարությունը:

Եվրոպական մի շարք երկրներում անգամ տեղական հարկերի գանձման համար կիրառվում են հարկերի կենտրոնացված հաշվարկման և գանձման համակարգերն, այնուհետև՝ գանձված հարկերը բաշխվում են համայնքների միջև:

Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիման վրա՝ ֆիսկալ ապակենտրոնացման արագ իրագործման տեսանկյունից նպատակահարմար է բարելավել և հարմարեցնել գոյություն ունեցող հարկերի կենտրոնացված հաշվարկման և գանձման համակարգերը, քանի որ դրանք

ժամանակի ընթացքում ապացուցել են իրենց կիրառման նպատակայնությունը և պարբերաբար արդիականացվում են:

IV. Հանրության իրազեկման լայնամաշտաբ արշավներ և հանրության աջակցություն.

Եվրոպական միության երկրների փորձը ցույց է տվել, որ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության արդյունավետ իրագործումը մեծապես կապված է հանրության իրազեկման լայնամաշտաբ արշավներ անցկացնելու և հանրության աջակցությունը ստանալու հետ:

Եվրոպական որոշ երկրներում եղել են դեպքեր, երբ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության իրագործման ընթացքում անհրաժեշտ և բավարար տեղեկատվության հանրության չներկայացման պատճառով՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիման վրա՝ ֆիսկալ ապակենտրոնացում իրականացնելու, ինչպես նաև տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորման նպատակով տեղական հարկերի վարչարարության ներդրումը, և այդ վարչարարության ներդրման համար իրավական ակտերի ընդունումը հանդիպել է հանրության ընդդիմությանը:

Հանրության իրազեկման լայնամաշտաբ արշավներ իրականացնելու համար անհրաժեշտ է մշակել իրազեկման ծրագիր՝ հանրությանը ներկայացնելու ֆինանսական ապակենտրոնացման նպատակի, գործողությունների, ապակենտրոնացման արդյունքում հանրային նշանակության հարցերի լուծման և ակնկալվող արդյունքների գնահատականի վերաբերյալ համապարփակ տեղեկատվություն:

3. ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊԱԿԵՆՏՐՈՆԱՑՄԱՆ և ԴՐԱ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՀԱՐԹԵՑՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՀԱՄԱՊԱՐՓԱԿ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ.

Հայաստանում ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության և դրա արդյունքում ֆինանսական միջոցների համահարթեցման առաջարկվող համապարփակ ռազմավարության համար առաջարկվում է հետևյալ գործողությունների ծրագիրը.

NN	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման իրականացմանն ուղղված քայլերը	Միջոցառման իրականացման ժամկետ	Միջոցառման կատարող
1.	<p>Մշակել և ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատել ֆինանսական ապակենտրոնացման դետալացված ռազմավարություն, իսկ որպես ռազմավարության բաղադրիչների գործողությունների ծրագրի մաս՝ ըստ ռազմավարության բաղադրիչների սահմանել հետևյալը՝</p> <p>1. Ֆիսկալ ապակենտրոնացում և տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորում.</p> <p>1. 1 մշակել և ընդունել «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենքը.</p>	<p>⇒ Պատվիրել ֆինանսական ապակենտրոնացման դետալացված ռազմավարության մշակումը.</p> <p>⇒ Քննարկել շահագրգիռ պետական մարմինների հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տարածքային կառավարման, տեղական ինքնակառավարման, գյուղատնտեսության և բնապահպանության հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ.</p> <p>⇒ Պատվիրել օրենքների նախագծերի մշակումը.</p> <p>⇒ Քննարկել շահագրգիռ պետական մարմինների հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տարածքային կառավարման, տեղական ինքնակառավարման, գյուղատնտեսության և բնապահպանության հարցերի</p>	<p>Պատվիրումից հետո 5 ամսյա ժամկետ</p> <p>Պատվիրումից հետո 18 ամսյա ժամկետ</p>	<p>Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետներ և Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Վարչապետի աշխատակազմ,</p> <p>Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետներ և Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների</p>

NN	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման իրականացմանն ուղղված քայլերը	Միջոցառման իրականացման ժամկետ	Միջոցառման կատարող
	<p>1. 2 մշակել և հաստատել «Տեղական հարկերի վարչարարության հայեցակարգը».</p> <p>1. 3 նախաձեռնել փոփոխություններ և (կամ) լրացումներ՝ հարկային օրենսգրքում, «Տեղական ինքնապարտավարման մասին», «Բյուջետային համակարգի մասին», «Գույքահարկի մասին» և «Հողի հարկի մասին» ՀՀ օրենքներում.</p> <p>1. 4 քննարկել «Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը.</p> <p>1. 5 քննարկել «Զբոսաշրջային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը:</p> <p>2. Պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացում.</p> <p>2. 1 մշակել և հաստատել «Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգը».</p> <p>3, Պետական բյուջեից դրամաշնորհների և այսպես կոչվող՝ հատուկ դրամաշնորհների տրամադրումը, որը այս զեկույցի շրջանակներում դիտարկվում է որպես՝ պետական բյուջեից սուբվենցիաների, համահարթեցման դոտացիաների, այլ դոտացիաների և պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման ծախսերի</p>	<p>մշտական հանձնաժողովի» հետ,</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տնտեսական հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ</p>		<p>Նախարարություն, Վարչապետի աշխատակազմ, Ազգային ժողով,</p>

NN	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման իրականացմանն ուղղված քայլերը	Միջոցառման իրականացման ժամկետ	Միջոցառման կատարող
	<p>Վոլիստուցման գումարների տրամադրում.</p> <p>3. 1 մշակել և ընդունել «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրման մասին» ՀՀ օրենքը.</p> <p>3. 2 մշակել և ընդունել «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքներին դրամաշնորհների և վարկերի տրամադրման մասին» ՀՀ օրենքը.</p> <p>4. Ապակենտրոնացված ֆինանսական միջոցների համահարթեցման մեխանիզմի ձևավորում.</p> <p>4. 1 մշակել և ընդունել «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենք:</p>			
2.	<p>Ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության մշակման աշխատանքներին զուգահեռ՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման քաղաքականության իրագործման համար գնահատել հնարավոր ազդեցությունը՝</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ երկրի տնտեսական աճի մակարդակի վրա. ✓ համախառն ներքին արդյունքի մակարդակի վրա. ✓ գործարար ինդեքսների փոփոխությունների վրա. ✓ գործարար միջավայրի ակտիվության փոփոխությունների վրա: 	<p>⇒ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության մշակման աշխատանքներին զուգահեռ՝ պատվիրել ֆինանսական ապակենտրոնացման քաղաքականության իրագործման համար գնահատում.</p>	Պատվիրումից հետո 3 ամսյա ժամկետ	Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետ, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Էկոնոմիկայի նախարարություն,
3.	<p>Ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության մշակմանը զուգահեռ՝ մշակել համայնքների եկամուտների համահարթեցման հորիզոնական</p>	<p>⇒ Պատվիրել օրենքի նախագծի մշակումը.</p> <p>⇒ Քննարկել շահագրգիռ պետական մարմինների հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տարածքային</p>	Պատվիրումից հետո 3 ամսյա ժամկետ	Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետներ և Տարածքային

NN	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման իրականացմանն ուղղված քայլերը	Միջոցառման իրականացման ժամկետ	Միջոցառման կատարող
	մեխանիզմը (եկամուտների և ծախսերի համահարթեցման միևնույն հարթության վրա դիտարկելու սկզբունքով), «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» օրենքը:	<p>կառավարման, տեղական ինքնակառավարման, գյուղատնտեսության և բնապահպանության հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ,</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տնտեսական հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ.</p>		<p>կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն,</p> <p>Վարչապետի աշխատակազմ,</p> <p>Ազգային ժողով,</p>
4.	<p>Հաստատված ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության և որպես վերջինիս բաղադրիչ՝ ֆիսկալ ապակենտրոնացման և «Պետական մարմինների լիազորությունների և ֆիսկալ ապակենտրոնացման մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների հիման վրա, ինչպես նաև «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի լրացումով՝ ներդնել համայնքների կողմից տեղական հարկային վարչարարության սահմանման և իրազորման ինստիտուտը, մասնավորապես՝ «Զբոսաշրջային հարկի մասին» օրենքի նախագծի և «Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի հիմնադրույթների գծով համայնքների կողմից ներկայացված առաջարկությունների հիման վրա՝ օրենքների նախագծի լրամշակում և ընդունում:</p>	<p>⇒ Պատվիրել համայնքների կողմից տեղական հարկային վարչարարության սահմանման փաստաթղթի մշակումը.</p> <p>⇒ Քննարկել շահագրգիռ պետական մարմինների հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տարածքային կառավարման, տեղական ինքնակառավարման, գյուղատնտեսության և բնապահպանության հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ,</p> <p>⇒ Պատվիրել «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի լրացումների մասին նախագիծը.</p> <p>⇒ Պատվիրել «Զբոսաշրջային հարկի մասին» օրենքի նախագծի լրամշակումը.</p> <p>⇒ Պատվիրել «Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի լրամշակումը.</p> <p>⇒ Քննարկել շահագրգիռ պետական մարմինների հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տարածքային կառավարման, տեղական ինքնակառավարման,</p>	Պատվիրումից հետո 9 ամսյա ժամկետ	<p>Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետներ և Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Ֆինանսների նախարարություն, Պետական եկամուտների կոմիտե, Վարչապետի աշխատակազմ</p>

NN	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման իրականացմանն ուղղված քայլերը	Միջոցառման իրականացման ժամկետ	Միջոցառման կատարող
		<p>գյուղատնտեսության և ևրնապահպանության հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ,</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Տնտեսական հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ.</p> <p>⇒ Քննարկել Ազգային ժողովի «Ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովի» հետ.</p>		
5.	<p>Սահմանել մշտադիտարկման մեխանիզմ (մշտադիտարկման տարեկան պլան և գնահատում) գնահատելու՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման արդյունքում եկամուտների համահարթեցմամբ տրվող միջոցների և ՏԻՄ-երի կողմից սեփական լիազորությունների մեջ մտնող՝ համայնքի պարտադիր խնդիրների լուծման նպատակով աշխատանքների կատարման կամ ծառայությունների մատուցման որակական և քանակական ցուցանիշների միջև կապը:</p>	<p>⇒ Պատվիրել մշտադիտարկման մեխանիզմ (մշտադիտարկման տարեկան պլան և գնահատում).</p>	<p>Պատվիրումից հետո 3 ամսյա ժամկետ</p>	<p>Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետներ և Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն,</p>
6.	<p>ՏԻՄ-ի անձնակազմի մասնագիտական կարողությունների բարձրացում և ՏԻՄ-երի ժամանակակից տեխնիկական վերազինում:</p>	<p>⇒ Պատվիրել գնահատում՝ ՏԻՄ-ի անձնակազմի մասնագիտական առկա կարողությունների, վերապատրաստման թեմաների և պահանջարկի վերաբերյալ, մշակել վերապատրաստման մոդուլները.</p> <p>⇒ Քննարկել՝ ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության հիման վրա՝ ֆիսկալ ապակենտրոնացում իրականացնելու, ինչպես նաև տեղական հարկերի վարչարարության ձևավորման նպատակով՝ համայնքում հարկերի հաշվարկման և</p>	<p>Պատվիրումից հետո 10 ամսյա ժամկետ</p>	<p>Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետներ, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Վարչապետի աշխատակազմ, Պետական եկամուտների կոմիտե,</p>

NN	Միջոցառման անվանումը	Միջոցառման իրականացմանն ուղղված քայլերը	Միջոցառման իրականացման ժամկետ	Միջոցառման կատարող
		գանձման համակարգերի ներդրման կամ հարկերի հաշվարկման և գանձման կենտրոնացված համակարգի կիրառման ֆինանսական և տնտեսական նպատակահարմարությունը.		
7.	Հանրային իրազեկման լայնամաշտաբ արշավներ և հանրության աջակցություն:	⇒ Պատվիրել իրազեկման ծրագիր՝ հանրությանը ներկայացնելու ֆինանսական ապակենտրոնացման նպատակի, գործողությունների, ապակենտրոնացման արդյունքում հանրային նշանակության հարցերի լուծման և ակնկալվող արդյունքների գնահատականի վերաբերյալ համապարփակ տեղեկատվություն	Պատվիրումից հետո 5 ամսյա ժամկետ	Հանրային կապերի փորձագետներ, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն,
8.	Վերոնշյալ բոլոր միջոցառումները ներառել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հնգամյա գործունեության միջոցառումների ծրագրում:	⇒ Միջոցառումները ներկայացնել Վարչապետի աշխատակազմին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հնգամյա գործունեության միջոցառումների ծրագրում դրանք ներառելու նպատակով	Լրացուցիչ կսահմանվի ժամկետ	Հանրային ֆինանսների և իրավական փորձագետներ, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Վարչապետի աշխատակազմ, Ազգային ժողով,

4. ՀԱՎԵԼՎԱԾ N1. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

Ցուցանիշների անվանումը	Ցուցանիշների ստացման աղբյուրը	Չափի միավորը	Ցուցանիշները՝ ըստ տարիների				Միջին ցուցանիշ
			2016	2017	2018	2019	
ՀՀ պետական բյուջեի փաստացի եկամուտներ	ՀՀ պետական բյուջե եկամուտների հանրագումարը	մլր. Դրամ	1,171.1	1,237.2	1,341.0	1,559.1	1,327.1
	ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտներ	մլր. Դրամ	947.0	988.9	1,068.2	1,241.0	1,061.2
Համայնքների փաստացի եկամուտներ ¹	1. Համայնքների եկամուտների հանրագումարը (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին)	մլր. Դրամ	128.6	126.9	127.5	144.5	131.9
	Համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում (%)	%	11.0%	10.3%	9.5%	9.3%	10.0%
	Համայնքների եկամուտների հանրագումարը (առանց պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների)	մլր. Դրամ	32.2	36.1	39.2	45.0	38.1
	Համայնքների եկամուտների (առանց պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում (%)	%	2.8%	2.9%	2.9%	2.9%	2.9%
	1.1 Համայնքների հարկային եկամուտների հանրագումարը	մլր. Դրամ	20.1	21.8	21.9	25.8	22.4
	Համայնքների հարկային եկամուտների համամասնությունը պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում (%)	%	2.1%	2.2%	2.0%	2.1%	2.1%
	Համայնքների հարկային եկամուտների համամասնությունը պետական բյուջեի ընդհանուր եկամուտներում (%)	%	1.7%	1.8%	1.6%	1.7%	1.7%
	Համայնքների հարկային եկամուտների համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	15.6%	17.1%	17.2%	17.9%	17.0%

1.1.1 Հողի հարկ	մլր. Դրամ	3.8	4.2	3.8	4.2	4.0
Համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	2.9%	3.3%	3.0%	2.9%	3.0%
1.1.2 Գույքահարկ	մլր. Դրամ	16.4	17.6	18.1	21.6	18.4
Համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	12.7%	13.9%	14.2%	14.9%	13.9%
1.2 Պետական տուրքեր, տեղական տուրքեր և վճարներ, գույքի վարձակալությունից եկամուտներ	մլր. Դրամ	12.1	14.4	17.3	19.2	15.7
Համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	9.4%	11.3%	13.6%	13.3%	11.9%
1.3 Պաշտոնական դրամաշնորհներ և այլ եկամուտներ	մլր. Դրամ	96.4	90.8	88.3	99.5	93.7
Համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	74.9%	71.5%	69.2%	68.9%	71.1%
1.3.1 Պետական բյուջեից տրամադրվող նպատակային հատկացումներ (սուբվենցիաներ)	մլր. Դրամ	6.53	9.09	11.13	15.71	10.61
Պետական բյուջեից տրամադրվող նպատակային հատկացումների (սուբվենցիաներ) համամասնությունը պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում (%)	%	0.6%	0.7%	0.8%	1.0%	0.8%
Համայնքների բյուջեների եկամուտներում տեղական հարկերի և այլ պարտադիր վճարների համամասնությունը (%)	%	25.1%	28.5%	30.8%	31.1%	28.9%
Համայնքների հարկային եկամուտների ինքնավարության աստիճանի ցուցիչը (%)	%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
1.3.2 Պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից ստացվող միջոցներ, այդ թվում՝	մլր. Դրամ	38.69	30.73	25.33	28.25	30.75
1. Երևան քաղաք	մլր. Դրամ	38.32	30.36	24.97	27.88	30.38
2. Մնացած համայնքներ	մլր. Դրամ	0.37	0.37	0.36	0.37	0.37

Համայնքների փաստացի եկամուտներ ¹	Փաստացի եկամուտներ, այդ թվում՝	մլր. Դրամ	128.6	126.9	127.5	144.5	131.9
	1. Երևան քաղաք	մլր. Դրամ	77.3	72.5	68.8	75.0	73.4
	2. Մնացած համայնքներ	մլր. Դրամ	51.3	54.4	58.7	69.4	58.5
	ՀՀ բոլոր համայնքների եկամուտներում Երևան քաղաքի եկամուտների համամասնությունը (%)	%	60.1%	57.1%	54.0%	51.9%	55.8%
	ՀՀ բոլոր համայնքների եկամուտներում մնացած համայնքների եկամուտների համամասնությունը (%)	%	39.9%	42.9%	46.0%	48.1%	44.2%
Համայնքների փաստացի ծախսեր ²	Փաստացի ծախսեր, այդ թվում՝	մլր. Դրամ	130.2	124.7	118.4	132.9	126.5
	1. Երևան քաղաք	մլր. Դրամ	78.5	71.0	62.8	66.8	69.8
	2. Մնացած համայնքներ	մլր. Դրամ	51.7	53.7	55.6	66.1	56.8
	ՀՀ բոլոր համայնքների ծախսերում Երևան քաղաքի ծախսերի համամասնությունը (%)	%	60.3%	56.9%	53.1%	50.2%	55.1%
	ՀՀ բոլոր համայնքների ծախսերում մնացած համայնքների ծախսերի համամասնությունը (%)	%	39.7%	43.1%	46.9%	49.8%	44.9%
	Երևան քաղաքում մեկ բնակչին բաժին ընկնող ծախսերը	հազ. Դրամ	73.0	65.9	58.1	61.7	64.7
	Մնացած համայնքներում մեկ բնակչին բաժին ընկնող ծախսերը	հազ. Դրամ	27.1	28.4	29.5	35.1	30.0
ՀՀ պետական բյուջեից համայնքներին հատկացված ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ ³	1.3.3 Պետական բյուջեից հատկացված ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ, այդ թվում՝	մլր. Դրամ	47.1	48.1	48.2	51.1	48.6
	1, Երևան քաղաք	մլր. Դրամ	13.4	13.4	13.4	13.4	13.4
	Ընդհամենը հատկացված ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներում Երևան քաղաքին հատկացված միջոցների տոկոսային ցուցանիշ (%)	%	28.5%	27.9%	27.8%	26.3%	27.7%
	2, Մնացած համայնքներ	մլր. Դրամ	33.6	34.6	34.8	37.6	35.2

	Ընդհամենը հատկացված ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներում մնացած համայնքներին հատկացված միջոցների տոկոսային ցուցանիշ (%)	%	71.5%	72.1%	72.2%	73.7%	72.3%
	Համայնքների բյուջեների եկամուտներում ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների համամասնությունը (%), այդ թվում՝	%	36.6%	37.9%	37.8%	35.4%	36.9%
	Երևան քաղաքի բյուջեի եկամուտներում ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների համամասնությունը (%)	%	17.4%	18.5%	19.5%	17.9%	18.3%
	Մնացած համայնքների բյուջեների եկամուտներում ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների համամասնությունը (%)	%	65.6%	63.6%	59.3%	54.2%	60.7%
ՀՀ մշտական բնակչության թվաքանակը ⁴	Ընդհամենը բնակչության թվաքանակը, այդ թվում՝	հազ. մարդ	2,986.1	2,972.7	2,965.3	2,965.3	2,972.4
	1. Քաղաք Երևան	հազ. մարդ	1,075.8	1,077.6	1,081.8	1,081.8	1,079.3
	Ընդհամենը բնակչության թվաքանակում Երևան քաղաքի բնակիչները տոկոսային արտահայտությամբ (%)	%	36.0%	36.2%	36.5%	36.5%	36.3%
	2. Մնացած համայնքներ	հազ. մարդ	1,910.3	1,895.1	1,883.5	1,883.5	1,893.1
	Ընդհամենը բնակչության թվաքանակում մնացած համայնքների բնակիչները տոկոսային արտահայտությամբ (%)	%	64.0%	63.8%	63.5%	63.5%	63.7%
	Մնացած համայնքների բնակչության գերազանցումը Երևանի բնակչությանը (%)	%	77.6%	75.9%	74.1%	74.1%	75.4%
Մեկ բնակչին բաժին ընկնող ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ	Ընդհամենը մեկ բնակչին բաժին ընկնող ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ, այդ թվում՝	հազ. Դրամ	15.8	16.2	16.3	17.2	16.4
	1. Քաղաք Երևան	հազ. Դրամ	12.5	12.5	12.4	12.4	12.4
	2. Մնացած համայնքներ	հազ. Դրամ	17.6	18.3	18.5	20.0	18.6
	Մնացած համայնքների մեկ բնակչին բաժին ընկնող ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների գերազանցումը Երևանի ցուցանիշից (%)	%	41.1%	46.7%	48.8%	61.0%	49.4%

Համայնքների եկամուտներն առանց ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների	Ընդհամենը համայնքների եկամուտներն առանց ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների, այդ թվում՝	հազ. Դրամ	81.5	78.8	79.3	93.4	83.3
	1. Քաղաք Երևան	հազ. Դրամ	63.9	59.0	55.4	61.6	60.0
	Երևան քաղաքում մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտներն՝ առանց ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների	հազ. Դրամ	59.4	54.8	51.2	56.9	55.6
	2. Մնացած համայնքներ	հազ. Դրամ	17.6	19.8	23.9	31.8	23.3
	Մնացած համայնքների մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտներն՝ առանց ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների	հազ. Դրամ	9.2	10.4	12.7	16.9	12.3
Մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտները ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հետ միասին	Երևան քաղաքում մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտները ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հետ միասին	հազ. Դրամ	71.9	67.3	63.6	69.4	68.0
	Մնացած համայնքների մեկ բնակչին բաժին ընկնող եկամուտները ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների հետ միասին	հազ. Դրամ	26.9	28.7	31.1	36.9	30.9

1. <http://www.mtad.am/hy/budgetary-incomes/>

2. <http://www.mtad.am/hy/budgetary-expenditure/>

3. <http://www.mtad.am/hy/finansakanhamaha8tecum/>

4. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԸ (<http://www.armstat.am/>)

https://www.armstat.am/file/article/sv_12_19a_211.pdf

file:///C:/Users/HP/Dropbox/E%20U%20C%20o%20E/2%200%201%209%20%20%20%20A%20N%20I/R%20E%20P%20O%20R%20T/REPORT%20for%20ORDER%204_TASK_2/Համայնքների%20հաշվետվություններ/ARMSTAT/2018-2019/sv_12_17a_211.pdf